

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Jaka Okorn

Redefinicija odnosov med cerkvijo in državo - primer Slovenije

Diplomsko delo

Ljubljana, 2010

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Jaka Okorn

Mentorica: doc. dr. Cirila Toplak

Redefinicija odnosov med cerkvijo in državo - primer Slovenije

Diplomsko delo

Ljubljana, 2010

REDEFINICIJA ODNOSOV MED CERKVIJO IN DRŽAVO - PRIMER SLOVENIJE

Vprašanje urejanja odnosov med državo in cerkvijo je močno zgodovinsko obremenjeno in ostaja kompleksno še danes. Verske skupnosti sodijo na področje civilne družbe; religija je bila izrinjena samo iz sfere države, še vedno pa svobodno in suvereno sodeluje v sferi družbenega in političnega. Rimokatoliška cerkev v Sloveniji zase trdi, da ne išče nobenih privilegijev, koalicijski sklep pa koalicijske partnerje politično zavezuje k redefiniciji verskih skupnosti. Skozi raziskovanje sem pokazal, da privilegiranost Rimokatoliške cerkve na podlagi zgodovinske pomembnosti in števila vernikov obstaja, prav tako sem osvetlil kontinuiteto njenih pritiskov in zahtev, ki so se konkretizirali na področju izobraževanja in s podpisom konkordata. Zaveza koalicijskih partnerjev o redefiniciji se je dejansko nanašala na sprejeti Zakon o verski svobodi, vendar je ustavna odločba omenjeni zakon v splošnem ocenila kot ustavno nesporen. Ustavnosodna presoja je ustavila namen redefinicije, prav tako je vprašljiva prihodnost Družinskega zakonika, ki z redefinicijo družinske skupnosti posega v monopol interpretacije Rimokatoliške cerkve o tem, kaj je družina. Z nastopom nadškofa Stresa je glede na njegovo dosedanje delo in stališča mogoče pričakovati povečano zaostrovanje zahtev Rimokatoliške cerkve do države. Ureditev položaja Rimokatoliške cerkve kot institucije s svojim samozavedanjem moči in konservativno identiteto predstavlja kompleksno vprašanje vsakokratne politične oblasti.

KLJUČNE BESEDE

Rimokatoliška cerkev, država, redefinicija, Zakon o verski svobodi, financiranje

REDEFINITION OF RELATIONSHIP BETWEEN THE CHURCH AND THE STATE - SLOVENIA

The matter of relationship between the State and the Catholic Church carries a historical legacy and remains highly complex nowadays. Religious communities are categorized as players in civil society; religion was driven out of the area of state jurisdiction, though it remains actively involved in question of wider social meaning. Catholic Church in Slovenia claims for no extra privileges, while coalition's decision bound politics to redefine the meaning of religious communities. Throughout the research I demonstrated the existence of Catholic Church's privileges, concretized in the educational system and through the accomplishment of Concordat. I also put forward continuity of demands and oppressions of the Catholic Church. Coalition's decision to redefine is actually an answer to a new Religious Freedoms Act entered into force in March 2007, but the Constitutional Court Review suspended the redefinition's intentions. Also a new suggested family legislation is at stake, because it radically involves in Church's interpretation of what family actually is. Concerning his latest work and political positions, the new archbishop means aggravation of relationship toward the State. It is a complex question dealing with the in placement of Catholic Church in its rightful way for every political elite.

KEY WORDS:

Catholic Church, the State, redefinition, Religious Freedoms Act, funding

KAZALO

1	UVOD	5
2	TEORETSKI NASTAVKI.....	7
2.1	TEORETSKA RAZČLENITEV INSTITUTA JAVNO IN ZASEBNO TER VPRAŠANJE SEKULARIZACIJE	7
2.2	NAČELO LOČITVE DRŽAVE IN VERSKIH SKUPNOSTI.....	11
2.3	ZAKON O VERSKI SVOBODI	14
3	TEME POLITIČNEGA IN RIMOKATOLIŠKA CERKEV V SLOVENIJI	18
3.1	PODROČJE IZOBRAŽEVANJA	18
3.1.1	Katoliške osnovne šole in gimnazije.....	20
3.1.2	Katoliška univerza.....	21
3.2	PODROČJE DRUŽINSKE SKUPNOSTI	23
3.2.1	Dosedanja zakonska ureditev in novi predlog.....	23
3.2.2	Argumenti zagovornikov in nasprotnikov glede PDZ	25
3.3	REGISTRACIJA VERSKIH SKUPNOSTI IN IZPELJANE PRAVICE.....	28
3.3.1	Sporazumi z državo	28
3.3.2	Financiranje verskih skupnosti.....	29
4	MENJAVE NA VRHU RIMOKATOLIŠKE CERKVE	33
4.1	KOMISIJA ZA PRAVIČNOST IN MIR.....	34
4.2	MEŠANA KROVNA KOMISIJA VLADE REPUBLIKE SLOVENIJE IN RIMOKATOLIŠKE CERKVE	35
5	SKLEP.....	38
6	LITERATURA.....	42

1 UVOD

Kakšen naj bo odnos med državo in verskimi skupnostmi? Vedno znova je aktualno vprašanje, kako urediti sobivanje obeh entitet in kako konkretizirati zakonsko materijo o ločitvi države in verskih skupnosti na način, da bo po terminologiji iger situacija "dobim-dobim" za vse udeležene subjekte: državo, verske skupnosti, zlasti pa za državljane, ki morajo uživati temeljno človekovo pravico do svobode vesti. Kljub zakonskemu urejanju določenega področja je pravo samo mrtva črka na papirju, če ni hkrati tudi ustrezno podprto z ustrezno politično in pravno kulturo, ki je konglomerat zgodovinskih, družbenih in političnih dejavnikov. Vsem neštetim elementom je potrebno prišteti še politično voljo za delovanje v smeri prosperitete ali v smeri prizadevanja po ohranjanju trenutnega stanja.

V svojem diplomskem delu se bom podrobneje osredotočil samo na eno izmed triinštiridesetih registriranih verskih skupnosti v Sloveniji: Rimokatoliško cerkev. Omenjeno versko skupnost sem izpostavil z vidika njenega odnosa do Republike Slovenije, kar ima za posledico tudi obratno relacijo, tj. odnos države do Rimokatoliške cerkve. V nadaljevanju se torej termin Rimokatoliška cerkev nanaša samo na versko skupnost v Sloveniji, v kolikor ni drugače navedeno. V primerjavi z drugimi verskimi skupnostmi ima Rimokatoliška cerkev poseben položaj, tako da lahko njen nauk zaradi zgodovinskega dogajanja in današnjega števila pripadnikov tej skupnosti imenujemo tudi *religija okolja*.

Na tem mestu se ne bom ukvarjal z religijo, ki je sama na sebi primarna kategorija, torej ni iz ničesar izpeljana. Prav tako nimam namena posegati na področje *svetega* ali odpirati vprašanj notranje izkušnje. Pustil bom vnemar dokazovanja (ne)obstoja Boga in se namesto tega posvetil tuzemeljski instituciji.

Moje prvo izhodišče oz. delovno vprašanje izvira iz enega od sklepov Sklepnega dokumenta sinode iz leta 2002. Tam lahko preberemo trditev, da Katoliška cerkev zase ne išče nobenih privilegijev. V diplomskem delu bom poskušal potrditi resničnost izjave in osvetliti morebitna področja zanikane privilegiranosti. Drugo delovno izhodišče je zaveza koalicijskih partnerjev v *Koalicijskem sporazumu o sodelovanju v vladi Republike Slovenije za mandat 2008-2012* iz novembra 2008. Koalicijski partnerji (Socialni demokrati, Zares, Demokratična stranka upokojujencev Slovenije in Liberalna demokracija Slovenije) so v sporazumu za področje države in verskih skupnosti zapisali, da bodo redefinirali odnos med državo in verskimi skupnostmi ter pri tem upoštevali načelo ločenosti države in verskih skupnosti ter načelo enakosti verskih skupnosti. Obe izhodišči sta pravzaprav tudi ključni

motiv za izbiro teme diplomskega dela, saj se po mojem mnenju izhodišči smiselno izključujeta: če ni privilegijev, tudi zastavljeni cilj redefinicije ni potreben. Na podlagi izhodišč in pregledane literature sem oblikoval dve hipotezi, ki ju bom poskušal skozi delo potrditi ali ovreči:

- a) Rimokatoliška cerkev na osnovi zgodovinske pomembnosti in števila izrečenih katoličanov vrši enega najmočnejših neformalnih pritiskov znotraj igralcev civilne družbe pri oblikovanju širših družbenih in političnih vprašanj,
- b) zaveza iz koalicijskega sporazuma o redefiniciji ni bila uresničena, redefinicija odnosa med državo in verskimi skupnostmi se torej ni zgodila.

Glavno besedilo diplomskega dela je sestavljeno iz treh poglavij, ki si smiselno sledijo. V prvem delu sem podal teoretski nastavek na polju javnega in zasebnega. Zgodovinsko se je ta odnos spreminjal, moje zanimanje pa se nanaša predvsem na prekritje javnega in zasebnega z interesno sfero države in cerkve. Prav tako sem v prvem poglavju natančneje razdelal načelo ločitve države in verskih skupnosti ter analiziral, kako je to področje zakonsko urejeno v Sloveniji. Drugo poglavje bolj konkretno govori o temah političnega, kjer sem problematiziral samo nekaj najbolj družbeno izpostavljenih področij. V tretjem, najbolj aktualnem poglavju, sem bolj podrobno izpostavil osebnost Antona Stresa, novoizvoljenega metropolita in nadškofa. Kratak pregled Stresovega dosedanjega delovanja namreč daje možne predikcije za smer urejanja odnosov med državo in Rimokatoliško cerkvijo. Izhajam namreč iz predpostavke, da stališča nadškofa Stresa predstavljajo stališča Rimokatoliške cerkve, zato je delo nadškofa Stresa mnogokrat izpostavljeno in citirano.

Znotraj metodološkega okvirja sem se posluževal zlasti metod analize in interpretacije primarnih virov, analize in interpretacije sekundarnih virov, neizogibne deskriptivne metode in končne sintetizacije. Še posebej pri analizi in interpretaciji sekundarnih virov sem bil zaradi močnega ideološko-političnega naboja izbrane teme previden pri izbiri virov. Da bi dosegel relativno nevtralnost glede določenega vprašanja, sem na več mestih soočil mnenja različnih avtorjev z različnimi stališči in svetovno-družbenimi nazori. Teoretičnih razprav je v diplomskem delu razmeroma malo, saj me bolj zanima dejansko stanje in odprte možnosti urejanja odnosov v prihodnje. Omenjenemu interesu primerno je tudi število člankov iz časopisja, internetnih virov in intervjujev.

V svojem delu sem namenoma izpustil primerjalno perspektivo glede na druge primerljive države, kjer ima Rimokatoliška cerkev enak ali večji (ne)formalni vpliv. Prav tako nisem podrobneje obravnaval ostalih verskih skupnosti, ki so aktivne v Sloveniji; namen mojega dela je analiza urejanja odnosov države do Rimokatoliške cerkve v Sloveniji.

2 TEORETSKI NASTAVKI

2.1 TEORETSKA RAZČLENITEV INSTITUTA JAVNO IN ZASEBNO TER VPRAŠANJE SEKULARIZACIJE

Kje potegniti mejo med zasebno in javno sfero? Vprašanje se zdi vedno znova aktualno, čeprav ne moremo trditi, da raziskovalci nanj niso poskušali bolj ali manj zadovoljivo odgovoriti. Pravo pojasnilo na to vprašanje se nam vztrajno odmika in ga je potrebno vedno znova na novo definirati, ker gre pri tem za naravo družbenega konstrukta; definicija slednjega pa je determinirana s trenutnim kontekstom časa in prostora. Prav na nikogaršnjem območju ločitve javnega in zasebnega zraste *politično*.

Pravica do zasebnosti, konkretizacija izvedenega iz tega instituta, je za posameznika med bolj pomembnimi kategorijami človekovih pravic. Univerzalne definicije zasebnosti in pravice do zasebnosti ni. Vzrok za to je, da je zasebnost relativna, kontekstualna in subjektivna. Gre za odsotnost nedvoumne in jasne definicije, ki ima svoj vzrok deloma tudi v nenehnih družbenih in tehnoloških spremembah. Odnos med javnim in zasebnim ter razmejitve in pomen med njima sta se zgodovinsko spreminjala (Splichal 2005, 32).

Problem definicije zasebnosti je tudi v tem, da zasebnost ščiti svobodo¹ posameznika, individualna svoboda pa se določa arbitrarno s strani vsakega posameznika. Iz tega razloga se tudi pravna teorija izogiba natančnemu definiranju pravice do zasebnosti in preveč natančno definiranje zasebnosti pravzaprav niti ni zaželeno. Obseg pravice do zasebnosti je stvar nenehne razprave in vsakokratnega doseganja konsenza o naravi te pravice, kar stalni družbeni razvoj le še stopnjuje (Kovačič 2006, 37).

V antičnem času je bilo središčno vprašanje polja svobode postavljeno v politično; javno dobro je bilo možno dosežati samo skozi javno *polis*. Na drugi strani sta bili za zasebno sfero značilni prisila in nujnost; nobena od dejavnosti, ki je pri Grkih služila samo vzdrževanju in ohranjanju življenja, se ni smela pojaviti v političnem prostoru² (Arent 1996, 39).

¹ Zahodna svoboda ima svoj izvor v grško-rimski tradiciji in ne v judovsko-krščanski. Seveda obstaja tudi temu nasproten pogled; v tem primeru gre samo za svobodo znotraj meje religiozne dogme, ki je ni dovoljeno prestopiti. Svoboda izbire je torej v tem drugem primeru izključena.

² Nujnost se nanaša na funkcije moškega, ki nujno služijo ohranjanju (prehranjevanju) vrste in na funkcije ženske, ki nujno služijo ohranjanju (reprodukciji) vrste. Šele ko je ta nujnost urejena, se lahko pomaknemo na

Razmik med privatnim in javnim je bil v srednjem veku še prisoten, čeprav je izgubil na pomenu in je spremenil svoj položaj; kontinuiteto grškemu *polis* je pomenila rimska *res publica*. Pravna razmerja javnega in zasebnega opredeljujejo nekateri rimski klasični pravniki³. Po propadu rimskega cesarstva je Katoliška cerkev nudila nadomestek za pripadnost nekemu javnemu telesu (Arendt 1996, 37).

Šele čas razsvetljenstva je iznašel pravico do zasebnosti. Do nastopa moderne dobe ni šlo za razlikovanje javnega in zasebnega v smislu, kot ga pojmuje danes. Za tovrstno razumevanje je bilo potrebno izumiti dva povsem nova elementa iz omenjene dobe: moderni racionalni subjekt ter sfero intimnosti. Novo pojmovanje temelji na razumu kot osamosvojenem narave oz. zakona, ki bi se mu bil dolžan pokoravati (Habermas 1989, 16).

Do prvega opaznejšega preloma v odnosu med zasebno in javno sfero je prišlo ob nastanku zgodnjega kapitalizma, ko so ukrepi javne oblasti, ki so prizadeli široke sloje mestnega prebivalstva v njihovi vsakdanji eksistenci, naleteli na prve kritike porajajoče se kritične publike⁴. Meščanska javnost je frontalno nastopila proti javni oblasti z načelom nadzora; temeljna predpostavka oz. namen takega radikalnega delovanja je bil, da zakoni ne bili več odvisni od samovolje vladarja, temveč bi postali racionalni in s tem predvidljivi. Prej zgolj zasebni interesi so sedaj postali javni (Habermas 1989, 37-38). Aktivno delovanje politike v smer družbene blaginje in z namenom zagotavljanja javnega dobrega je tako postalo potrebno in celo zaželeno. S tem se je zgodil premik polja svobode in prisile: če sta bili nujnost in prisila v antiki značilni za zasebno sfero, sta se zdaj sila in nasilje lokalizirala v političnem in postala monopol države (Arendt 1996, 33).

S pojavom moderne (nacionalne) države se je sistemsko povezovalo tudi moderno pravo. Izkristalizirala so se sodobna načela: demokratičnost, absolutnost in univerzalnost človekovih pravic ter pojav socialne države, ki je iztek racionalističnih razsvetljenskih pogledov. Racionalistično gledanje je imelo za posledico močan kvalitativni preskok, saj se evropski izobraženci niso več zadovoljili s slepo vero v boga ali s slepo poslušnostjo Katoliški cerkvi, ampak so namesto tega postajali verniki v razum (Toplak 2003, 65). Posledično se je zaradi tozadavnega preskoka čedalje bolj uveljavljalo načelo sekularizacije, ki je bilo

polje političnega - torej svobode. Tudi delo kot kategorija nujnosti znotraj antičnega zasebnega se je sčasoma osvobodil svoje omejitve in ta premik je predhodnica marksistične predstave o emancipaciji delavskega razreda.

³ Javno pravo ureja položaj rimske države, zasebno pravo pa ureja koristi posameznika.

⁴ Prišlo je do občutno večje možnosti participacije množic (tj. z razširitvijo volilne pravice), ekonomija (razpolaganje z zasebno lastnino) pa je dokončno izstopila iz zasebne sfere. Spajanje zasebne in javne sfere je državi prineslo nove, socialne funkcije, ki so bile prej prepuščene zasebni pobudi.

nadgradnja razsvetljenske utemeljitve evropske civilizacije v znanosti in umetnosti s strani evropskih izobraženih liberalcev (Toplak 2003, 85). Interpretacija Rimokatoliške cerkve glede razsvetljenskega kvalitativnega preskoka je naslednja: ker se razsvetljenstvo pojavlja v krščanskem svetu (drugje pa ne), je ravno krščanstvo prispevalo k preseganju teokracije (za katero je značilno pokrivanje religije in politike) (Stres 91, 1992).

Novi kompleksni organizacijski strukturi državne oblasti z monopolom sile se je po robu postavila (samo)omejitev: posameznik (državljan) je postal zaščiten pred samovoljnim poseganjem oblasti. S tem je bilo zagotovljeno načelo predvidljivosti in načelo enakega obravnavanja v primeru izvršitve sankcij. Zakon je postal temeljni akt za zaščito človekovih pravic. Konkretizacija načel o človekovih pravicah (torej tudi pravice do zasebnosti) se je zgodila ob kodifikaciji univerzalnih človekovih pravic. S kodifikacijo človekovih pravic in prvimi zametki ustavne omejitve državne oblasti se je napovedoval nov pristop k doseganju najvišjega političnega cilja - svobode. Ravno država je veljala za tradicionalnega nasprotnika zasebnosti, vendar se svoboda ne nanaša zgolj na odnos posameznika do politične oblasti, temveč tudi do družbe. Danes ima država ambivalentno vlogo; posega v zasebnost posameznika, hkrati pa tega istega posameznika varuje pred vplivi družbe.

Zasebnost posamezniku omogoča osebno, hkrati pa tudi politično in družbeno emancipacijo (Kovačič 2006, 11). Danes javno sfero pravno formalno ureja področje javnega prava. V splošnem velja, da so za javno pravo značilna pravna razmerja nad- in podrejenega. Nosilec podrejanja je država kot oblastni organ, ki prisilno ukaluplja pravna razmerja in preko njih izvaja maksimizacijo javne koristi⁵. Podrejeni subjekti so naslovljenci pravnih dolžnosti (državljeni, nad katerimi se izvaja državna suverena oblast), v zasebnem pravu pa nastopajo pravni subjekti, ki so med seboj v enakopravnem položaju; v pravna razmerja vstopajo avtonomno in svobodno (Pavčnik 2007, 587). Tudi v sodobnem času ne moremo potegniti jasne razmejitvene črte med javnim in zasebnim pravom.

Pravica do zasebnosti se veže tudi na pravico do verske svobode in pravice do svobodnega izpovedovanja vesti. Verska svoboda je danes univerzalno priznana človekova pravica, urejena v številnih mednarodnih dokumentih⁶. Slovenska ustava v vseh okoliščinah prepoveduje razveljavitev ali omejitev verske svobode in jo tako postavlja ob bok nekaterim

⁵ Javna korist je nedoločen pravni pojem. V naravi državnih organov kot mehanizmov vladajoče politike je, da so vseskozi interesno vezani in podrejeni določenim javnim interesom, ki so arbitrarne in kontekstualne narave ter se zelo pogosto prekrivajo z večinskim interesom državljanov.

⁶ Med drugim v Splošni deklaraciji o človekovih pravicah 1949 in Evropski konvenciji o človekovih pravicah 1950.

drugim (absolutnim) pravicam, ki jih ni mogoče začasno suspendirati (taki sta pravica do življenja in prepoved mučenja). Tudi versko in drugo prepričanje je predmet varstva zasebnosti.

Koncepti danes veljavnega pravnega reda so nastali pod vplivom novodobnih modernizacijskih procesov, tudi urbanizacije in industrializacije. Poleg številnih drugih družbenih posledic sta imeli urbanizacija in industrializacija vpliv tudi na pojav omenjene sekularizacije, ki v splošnem označuje upadanje pomembnosti religije v družbi (Luckmann 1997, 22). Večinsko mnenje je, da bodo spremembe v družbi vodile k spremembam v religiji in ne obratno (Haralambos 2005 in Veyne 2010). Religija je spričo nazorske konkurence izgubila primat kot sila integracije družbe⁷, novo nastali prostor pa sta začela zapolnjevati racionalizem in njegov iztek v izobraževalni sistem. Tudi drugi sistemi posvetne (državne) organizacije so prevzemali nadzor nad vzgojno-izobraževalnim procesom in socialnim varstvom. Racionalno delovanje je zavračalo smernice, ki temeljijo na čustvih, tradiciji in religiji. Graceova je mnenja, da sekularizacija kot del modernizacije pomeni, da se bo sčasoma ves svet *verjetno* sekulariziral, dopušča pa tudi možnost alternativnih pogledov, ki govorijo o sekularizaciji kot del relativno kratkega in specifičnega obdobja evropske zgodovine (Grace 2005, 24).

Stres zagovarja omenjeni alternativni pogled in trdi, da je sekularizacija izrazito evropski proces, ki ga ni mogoče posploševati na svetovno raven. Vera lahko po njegovem preživi samo pri tistem, ki jo spozna, ki jo doživlja kot notranjo izkušnjo. Zaradi tega tudi sekularizacija ni fatalizem, nekaj kar je zapisano v zvezdah, ampak lahko nanjo arbitrarno vplivamo z delom in večjim angažmajem (Katoliške cerkve) (TV Slovenija 2010b). Še posebej v zadnjih nekaj desetletjih je racionalizem spričo pogubnih vojn in brezvestnega znanstvenega udejstvovanja izgubil nekaj svoje privlačnosti in ultimativnosti. Razvoj v znanosti ne more ponuditi celovitega smisla, ampak samo parcialne logične razlage; prazen prostor uspešno polni vera z razlagami tam, kjer znanost konča.

V sredini 20. stoletja so se pojavile teorije o zatonu religije. Zakaj se torej posvečati družbenemu pojavu brez prihodnosti? Danes je jasno, da religija še ni izumrla, niti še ni pričela usihati. Dokler si bodo ljudje želeli nagrad, ki jih ne morejo imeti, in dokler ne bodo

⁷ Marx potrebnost religije razlaga s tem, da je upravičevala neenakost v razredni družbi (smo bratje po duši, torej v posmrtnem življenju, na tem svetu pa vsak na svojem in ob svojem), brezrazredni kapitalizem pa je religiji odrekel to vlogo (Haralambos 2005).

sami postali bogovi, bodo še vedno predpostavljali obstoj bogov; samo preko njih bodo posredovane nagrade, ki bi jim brez božje pomoči ostale nedosegljive (Stark in Bainbridge 2007, 279). Ker družbeni sistem z razvojem postaja vse kompleksnejši, v multikulturni in pluralni družbi tradicionalne oblike religioznosti vidno upadajo. To pa vseeno ne pomeni nujen zaton religije kot take, saj potreba po splošnih kompenzatorjih (obljubah) ostaja. Stres v skladu s tem dodaja: "Rimokatoliška cerkev lahko ponudi nekaj zanimivega sodobnemu svetu, če ohrani zvestobo sami sebi. Če se odpovemo svoji identiteti, nas jutri ne bo več. Teologija in zgodovinski pogled nam dajeta vedenje, kaj res sodi k naši identiteti" (Puc 2010).

2.2 NAČELO LOČITVE DRŽAVE IN VERSKIH SKUPNOSTI

Humanizem je zapustil pomembno dediščino, ki ima daljnosežne posledice tudi in še predvsem danes. S tem, ko je v svojo esenco postavil človeka, je v temeljih determiniral ustroj družbenega in posledično pravnega reda. Tej logiki je sledilo tudi vprašanje s politično-religioznega polja: kakšen model urejanja odnosov med državo in religijo posamezniku zagotavlja največjo mero svobode (religije)? Renesančni humanizem je bil po svojih intelektualnih (literarnih, filozofskih in znanstvenih) interesih predvsem sekularno gibanje, tako kot kasnejše razsvetljenstvo⁸. V luči sodobne demokratične moralno upravičene države je bil tovrstni presek med tema dvema entitetama nujen.

Bohinc poenostavljeno piše o treh modelih urejanja odnosov med državo in religijo: režim državne cerkve⁹, režim priznanih cerkva¹⁰ in režim ločitve cerkve od države, kjer gre za ločitev pristojnosti in odmik cerkvenih institucij na polje civilne družbe ter njihovo kategorizacijo v pravno osebo zasebnega prava (Bohinc 217, 2006). Oreharjeva se glede modelov naslanja na Durkheimovo klasifikacijo modelov urejanja odnosov, ki so bolj kompleksni in razkrivajo široko paleto ravnanja, ki je možno pri tem odnosu (Orehar 2000, 24). Da zadeva vseeno ne bi bila preveč enostavna, drugi nivo razmišljanja o tem kompleksnem vprašanju predstavlja spremenjeno (spremenljivo) dojetje vloge države, prav tako pa tudi spremenjeno (spremenljivo) razumevanje religije skozi tok kontekstov časa in prostora.

⁸ Koliko so bili humanisti ateisti ali religiozno indiferentni, kaže delo *Hvalnica norosti* Erazma Rotterdamskega, ki tako kot intelektualci danes ni bil proti veri, temveč proti grešni instituciji. Pisal je o razvratu samostana, nadutosti učenih teologov ter izražal kritiko požrešnosti klera in nedostojanstva papeškega sedeža.

⁹ Ena sama cerkev je razglašena za državno in zato samo ta uživa določene privilegije s strani države.

¹⁰ Vse cerkve so svobodne, vendar država posebej priznava samo nekatere od njih.

Tradicija enosti posvetne in svetne oblasti je bila prvič prekinjena leta 1791 s prvim amandmajem k ameriški ustavi. Religija in njeno izvrševanje sta bili iz sfere države preneseni v sfero družbe (Šturm 2000, 22). Teorija in s krvjo obeležene zgodovinske izkušnje namreč preferirajo načelo ločitve države in religije. Številni verski konflikti so pokazali, da prevlada svetne oblasti nad posvetno (ideja izvorno izhaja iz *Dictatus papae*¹¹ papeža Gregorja VII. v pontifikatu med letoma 1073 in 1085) ne ustreza več.

Slovenski pravnik in svoj čas eden vodilnih osebnosti slovenske osamosvojitvene vojne France Bučar za razliko od večinskega mnenja ne deli tovrstnega prepričanja. Po njegovem videnju vsebinske ločitve med državo in cerkvijo ni mogoče doseči zaradi prekrivajočih se interesnih sfer delovanja države in verske organizacije (cerkve) na človeka¹² (Bučar 2007, 236). Bučarjevo stališče si lahko razlagamo kot utemeljeno na izkušnji državnega sistema, ki ne mara konkurence v civilni družbi. Slovenski prostor z izkušnjo prevlade Katoliške cerkve v prvi polovici 20. stoletja na eni¹³ ter z izkušnjo totalitarne socialistične države na drugi strani namreč predstavlja specifični primer oblikovanja politične kulture. Za slovenski politični prostor v drugi polovici 20. stoletja velja, da v politični kulturi prevladujejo elementi korporativizma¹⁴. Lukšič piše o treh notranje kohezivnih in organiziranih korporativnih taborih, ki so na polju slovenske politične kulture nastopali (in še nastopajo) kot tradicionalno napeti in rivalski: katoliški, socialistični in liberalni tabor (Lukšič 2006, 57). Po vzpostavitvi komunistične oblasti je bil slovenski katoliški tabor prvič postavljen v močno podrejeni položaj. V hegemonskem boju za vodilno kulturno, idejno in

¹¹ Gre za zbirko sedemindvajsetih izjav iz leta 1075, ki je izraz papeževe nadoblasti in arogance v razmerju do civilnega vladarja brez trdnih argumentov, razen tistih, ki so utemeljeni na nadnaravni (božji) osnovi.

¹² Bučar trditev argumentira s totalitarno komunistično oblastjo (oz. katerokoli drugo državno oblastjo), ki zahteva podreitev subjektov političnim ukrepom države. Cerkev na drugi določa vrednote in moralne standarde svojih vernikov, ki ne veljajo samo v krogu verske skupnosti, ampak v vsem življenju. Državljan in vernik v isti osebi se torej do političnega ukrepa etično opredeli in če ni v skladu z njegovim etičnim kodeksom, se mu bo uprl (oz. bi se mu moral). Ločitve Cerkev-država zaradi te prepletenosti torej ni in je ne more biti; obe hkrati nujno nastopata kot tekmeča v človeški duhovni areni.

¹³ Revitalizacija katoliškega korporativizma se je zgodila po papeški encikliki *Quadregesimo Anno* leta 1931. Katoliški vrh je razvil idejo korporativne države, kjer med korporacijami najmočnejšo vlogo igra Katoliška cerkev, kar je alternativni pogled strankarske države (Lukšič 2006, 68).

¹⁴ Korporativizem je načelo organiziranja politične družbe na temelju metafore živega organizma. Ta metafora organizira vse ključne percepcije o politiki ter je hkrati os pojmovanja političnega sveta. Za to kulturo je značilno sistem funkcionalnega predstavnštva (interesne in poklicne organizacije) ter nepomembnost pravne kulture, zaradi česar je vsebina bolj cenjena kot forma (legitimnost je pred legalnostjo).

intelektualno vlogo v družbi je bil katoliški tabor poražen. Ostanki te ideološke napetosti se kažejo tudi danes. Novi temelji za odnose med državo in cerkvijo so bili položeni z Ustavo Republike Slovenije; v svojem 7. členu ustava zagotavlja ločenost države in verskih skupnosti. Govorimo torej o sekularni državi, ki ne nasprotuje religijam, temveč je za politično, socialno in versko svobodo. Vse vere in vse ideje, za katere se državljani svobodno odločijo, so za sekularno državo enako pomembne. Država se ne sme nazorsko opredeljevati, niti laicistično ne.

Po drugi strani je zgodovina ta odnos med državo in Rimokatoliško cerkvijo močno obremenila. Posledica tega je, da se termin *ločitev* ne uporablja vedno v nevtralnem smislu, ampak ima proticerkveni prizvok, kar se v praksi kaže kot izrinjanje Rimokatoliške cerkve iz politike, pa tudi iz drugih področij javnosti. Mnogi pa vseeno pričakujejo, da bo Rimokatoliška cerkev dobila mesto, kot ga je imela v preteklosti, ko še ni bila izvedena prava ločitev verskih skupnosti in države (Stres 1992, 91-92).

Stres glede 7. ustavnega člena poudarja, da se to določilo lahko razume tudi kot neke vrste diskriminacija v smislu, da je ločitev od države omenjena samo v primeru, ko gre za verske skupnosti. Dejansko so od države ločene vse ustanove in združenja, ki sestavljajo civilno družbo. Nasprotni vidik te posebne izpostavitve je ta, da država implicitno daje priznanje, da so cerkve in druge verske skupnosti nekaj drugega in pomembnejšega kakor zasebna združenja državljanov (Stres 1996, 124).

Drugo temeljno načelo tega področja je spoštovanje svobode vesti vsakega državljana in pluralistični nazor demokratične države¹⁵. Stres poudarja, da je "pluralizem utemeljen moralno, ker ga zahteva dostojanstvo človeške osebe" (Stres 1996, 122). Tudi svobodno izpovedovanje vere in ravnanje po njenih načelih je človekova individualna in kolektivna¹⁶ pravica. Pluralizem kot fenomen pa ima tudi drugo stran kovanca: ni namreč samo svobodno nazorstvo dopuščanja alternativ, temveč hkrati tudi obstoj potencialnih kontradiktornih trenj. Svetovnonazorska nevtralnost države je torej v pluralni družbi ultimativni cilj; država ne sme preferirati nobene verske ali druge svetovnonazorske pripadnosti, niti ne sme dajati prednosti

¹⁵ To načelo je potrebno ločevati od načela verske tolerance. Slednja je bila prisotna na primer v 4. stoletju, kjer je državna oblast s Konstantinom preferirala eno religijo, druga pa v začetku ni bila prepovedana, temveč le odrinjena na stranski tir. Vzroki za tovrstno toleranco so kompleksni (nemoč, pragmatičnost vladarja, prezir, ravnodušje) in se vanje ne bom spuščal.

¹⁶ Cerkev (v tem primeru Rimokatoliška cerkev) preko zapovedanih norm uravnava delovanje njenih članov in samo strukturo znotraj hierarhičnega organizma. Svoboda verovanj torej ni samo individualna, ampak tudi kolektivna (Stres 1996, 123).

laični morali. Laičnost ne sme postati uradna ideologija, državna morala ali celo državna religija. Posamezniku je prepuščena izbira vrednot in njihova hierarhična razvrstitev. Konkretizacijo zgoraj popisanih načel pa v končni posledici ureja le zakon (v sodelovanju s prevladujočo politično kulturo), ki edini lahko neposredno predpiše pravice in dolžnosti državljanov in drugih pravnih oseb.

2.3 ZAKON O VERSKI SVOBODI

Trenutni veljavni pravni red verske skupnosti obravnava kot pravne osebe zasebnega prava, ki so od države ločene¹⁷. V Republiki Sloveniji je bil 2. februarja 2007 sprejet nov in edinstveni Zakon o verski svobodi (v nadaljevanju: ZVS), ki je nadomestil in razveljavil Zakon o pravnem položaju verskih skupnosti v Socialistični republiki Sloveniji iz leta 1976¹⁸.

Stari zakon je nastal v drugačnih družbenih in političnih okoliščinah, zato je bil zastarel in pomanjkljiv, saj ni urejal nekaterih temeljnih področij: registra in postopka registracije verskih skupnosti, kriterijev in pogojev registracije ter financiranja. Posebnost starega zakona je bila izrecna prepoved verskim skupnostim, da bi izvajala vsako socialno in vzgojno-izobraževalno dejavnost¹⁹. V svojih triindvajsetih členih je uredil vsa bistvena vprašanja tistega časa, zaradi tektonske politične spremembe leta 1991 v Sloveniji pa je postal zastarel in na nekaterih točkah tudi neusklajen z novim ustavnopravnim sistemom.

Spremembe starega zakona o verskih skupnostih so se zgodile leta 1986 (vnešene so bile kazenske določbe, po katerih je bila v primeru omejevanja/siljenja posameznika pri verskih oblikah participacije zagrožena tudi zaporna kazen do 30 dni) in vsebinske spremembe leta 1991, ki so v Sloveniji prvič dovolile ustanavljanje in delovanje konfesionalnih zasebnih šol (Šturm 2000, 314).

Zakon o verski svobodi iz leta 2007 je bil spisan v času ministirovanja dr. Lovra Šturma, ki je takrat zasedal položaj pravosodnega ministra. Dr. Šturm je izrazil zadovoljstvo ob sprejemu zakona, saj naj bi bil zakon *evropski*, po njegovih besedah pa se z ZVS

¹⁷ Stres trdi, da religioznost ni mogoče uvrstiti med dejavnosti zasebnega reda, ker ima poseben, pomembnejši javni pomen od drugih dejavnosti civilne družbe. Po njegovem je zato nemogoče in nesmiselno reči, da je Katoliška cerkev v državi pravna oseba zasebnega prava (Stres 1998, 39).

¹⁸ *Zakon o pravnem položaju verskih skupnosti v Socialistični republiki Sloveniji (ZPPVS)*. Ur.l. SRS 15/1976 (25. avgust 2005).

¹⁹ Gre za *popolno* prepoved, ki smiselno sledi totalitarnemu sistemu: če popuščaš samo za malenkost, popuščaš pri svojem bistvu.

"Slovenija uvršča v krog držav EU, ki imajo vprašanje verske svobode urejeno na moderen in pregleden način" (Trampuš 2010, 25). Zaradi nekaterih spornih vsebinskih postavk je bil ZVS že v predzakonodajnem postopku, še bolj pa seveda po sprejemu zakona, tarča številnih ostrih kritik na račun favoriziranja največje Katoliške cerkve.

Na zahtevo Državnega sveta je bil februarja 2007 ZVS predložen tudi v ustavno odločanje, skupaj s predlogom za zadržanje izvajanja Zakona o verski svobodi do končne odločitve Ustavnega sodišča. Temeljna argumenta ustavne pritožbe sta bila kršitev enakopravnosti vseh verskih skupnosti, društev in posameznikov ter načelo ločenosti države od cerkve. Ustavno sodišče je 23. aprila 2007 izdalo sklep, s katerim je soglasno zavrnilo predlog Državnega sveta Republike Slovenije o zadržanju izvajanja Zakona o verski svobodi do končne odločitve Ustavnega sodišča, ker niso bili izpolnjeni pogoji za začasno zadržanje zakona.

Po treh letih odločanja, v juniju 2010, Ustavno sodišče z ustavno odločbo očitkom o neustavnosti ni ugodilo, ampak je potrdilo celotno temeljno zasnovo in temeljna načela ZVS. Kot ustavno nesporni in nespremenjeni so ostali tudi drugi členi ZVS, ki niso bili predloženi v ustavno presojo. Nespremenjen in kritikom ZVS še posebej sporen v veljavi ostaja:

5. člen ZVS, ki govori o cerkvah in drugih verskih skupnostih kot o splošno koristnih organizacijah.

Odvetnik Društva za zaščito ustave in žrtve cerkve²⁰ Vlado Began se s to postavko ne strinja: "RKC ne more biti splošno koristna organizacija, saj v svojem nauku diskriminira ženske in homoseksualce, se zavzema za smrtno kazen, indoktrinira otroke in odpadnikom grozi s peklom" (Ivelja, 2010). Prav tako ustavni sodniki v odločbi niso dali jasnih odgovorov na vprašanje, kdaj lahko država financira konfesionalno dejavnost in kako jo ločiti od drugih *splošno koristnih dejavnosti* verskih skupnosti (Trampuš 2010).

S strani ustavnega sodišča sta bila razveljavljena dva člena ZVS, sama razveljavitev pa bo stopila v veljavo leto dni po objavi odločbe v Uradnem listu, tj. v juniju 2011. Razveljavljen je bil prvi odstavek 13. člena ZVS, ki govori o registraciji Cerква ali drugih verskih skupnosti. Po ZVS se verska skupnost namreč lahko registrira, *če ima najmanj 100*

²⁰ Gre za civilno združenje, katerega namen je aktivno prispevati k uresničevanju ustave na vseh področjih življenja in uveljavljanje s tem povezanih človekovih pravic in temeljnih svoboščin. Cilj društva je preprečitev kršitev ali zlorab ustave in zaščita žrtev teh zlorab. Posebno pozornost društvo namenja žrtvam cerkve.

polnoletnih članov, ki imajo na ozemlju Republike Slovenije prijavljeno stalno bivališče, in deluje v Republiki Sloveniji najmanj zadnjih deset let. Ustavno sodišče je to določilo razveljavilo in zakonodajalcu naložilo, da v enem letu pripravi nova merila za registracijo. Po mnenju Ustavnega sodišča namreč minimalno število članov in državljanstvo ne sme biti predpisano.

Smiselno je bil razveljavljen tudi 25. člen ZVS, ki govori o verski duhovni oskrbi v bolnišnicah in socialnovarstvenih zavodih, ki opravljajo institucionalno varstvo. Ustavno sodišče je izrecno prepovedalo zaposlovanje posvečenih oseb v bolnišnicah in zaporih, ne pa tudi v policiji in vojski²¹.

Ta odločitev ne bo bistveno vplivala na delovanje Katoliške cerkve, saj do sedaj ni bilo še nobenega duhovnika, ki bi bil zaposlen kot bolnišnični ali zaporniški kaplan, tako da ne bo večje spremembe glede na dosedanje delo duhovniškega osebja v teh ustanovah. Kot neustavno je bilo ugotovljeno samo zaposlovanje duhovnikov v bolnišnicah in zaporih, ni pa prepovedano financiranje verskih skupnosti za opravljanje tovrstne dejavnosti. Verske skupnosti bodo za opravljanje pastoralnega dela v bolnišnicah in zaporih prejemale denar neposredno iz proračuna. Zanimivo na tem mestu je, da zaposlovanje posvečenih oseb v bolnišnicah in zaporih ureja zakon, v vojski in policiji pa zakonu podrejen podzakonski akt.

Rimokatoliška cerkev je ustavno odločbo pozdravila, nadškof Stres pa je izrazil zadovoljstvo, saj je po njegovem "ustavna odločba o zakonu o verski svobodi razrešila številne ustavnopravne dileme" (Times.si 2010). Ustavno sodišče ni presojalo ustavnosti celotnega ZVS, temveč samo njegove dele. Po interpretaciji nadškofa Stresa to pomeni "da se ustavno sodišče z ustavno ustreznostjo drugih členov strinja in da ravno očitane pristranskosti ni opazilo. Če bi jo, bi jo morala preprečiti, kajti enakost pred zakonom je vendarle temeljna ustavna kategorija" (Times.si 2010).

Privilegiranost največje verske skupnosti s strani ZVS je bil in ostaja največji očitak nasprotnikov tega zakona. Med najglasnejšimi kritiki ZVS je Društvo za zaščito ustave in žrtev cerkve, ki je kot odziv na ustavno odločbo priredilo okroglo mizo z *naslovom Ustavno sodišče o Zakonu o verski svobodi - v korist Slovenije ali Vatikana?*, katere so se udeležili predstavniki Urada za verske skupnosti (v nadaljevanju: UVS) in omenjenega društva.

²¹ V sklepnem dokumentu sinode najdemo sklep, da Rimokatoliška cerkev upravičeno pričakuje, da bo v bolnišnicah, zaporih, domovih za ostarele, v vojašnicah in v vseh drugih podobnih ustanovah poskrbljeno za versko življenje. Z omejitvami na teh področjih Rimokatoliška cerkev ne more soglašati in jim bo *vedno nasprotovala*, ker so v nasprotju s človekovimi pravicami.

Sekretar UVS, dr. Gregor Lesjak, je pripomnil, da je "odločba napisana tako, da niti pravnikom na uradu ni jasno, kako jo preleti v zakonske člene" (Ivelja 2010).

Ustavno sodišče je naložilo tudi rok, v katerem je potrebno odločbo uveljaviti. V praksi to pomeni, da ima vlada čas za zakonske popravke do 8. junija 2011, zakonsko novelo pa po predvidenem postopku potrditi do konca leta 2010. Na UVS za enkrat še nimajo izdelane strategije delovanja v prihodnje: ali bi zadoščal popravek starega ali je nujen nov zakon. Na UVS trenutno potekajo priprave na najzahtevnejšo možnost. V preteklosti ni bilo resnejše pobude s strani države na tem področju, vendar UVS s trenutnim vodstvom razmišlja o zakonski prenovi.

Odprto je tudi vprašanje registracije verskih in svetovnonazorskih skupnosti, ki naj bi se po eni od možnosti prenesla na upravne enote, prenovili pa naj bi se tudi kriteriji za dodeljevanje pravic registriranih verskih skupnosti. V novem (ali popravljenem) zakonu naj bi se uveljavila tudi bolj nevtralna terminologija. UVS namreč z religiologi deli mnenje, da ni nobene potrebe za ločevanje med cerkvami in verskimi skupnostmi (Ivelja, Dnevnik 2).

3 TEME POLITIČNEGA IN RIMOKATOLIŠKA CERKEV V SLOVENIJI

3.1 PODROČJE IZOBRAŽEVANJA

Najhujši spor med državo in cerkvijo se že zgodovinsko odvija na področju izobraževanja. Rimokatoliška cerkev po tradiciji razglasa svojo pravico, da predstavlja človekovo duhovno stanje in da nadzoruje vzgojo otrok v verskem duhu (DelaPorta 129-130). Podobno piše Stres, ki poudarja, da so bili na področju šolske vzgoje in izobraževanja odnosi med državo in Rimokatoliško cerkvijo vedno napeti. Več kot tisoč let je bila Rimokatoliška cerkev skoraj edina, ki je vzgajala in izobraževala ljudi. Ko se je v 18. stoletju pojavila absolutistična monarhična državna oblast, je ta vzela šolstvo v svoje roke in začela izvajati vzgojno-izobraževalni monopol. Klasični liberalizem je to zahtevo države po šolskem monopolu še posebno rad podpiral in uveljavljal (Stres 1998, 43).

Stres obširno piše tudi o nazoru, ki mora vladati v šolskem sistemu. Veliko pomembnost daje pluralnosti življenjskih nazorov in vrednot; še posebej šola mora biti zavezana nazorski nevtralnosti. Presojanje religioznega verovanja in drugih nazorskih prepričanj pa niso njene naloge. Iz vsega tega pa ne sledi nujno, da lahko obstajata vzgoja in izobraževanje, ki bi bili *nad vsemi* prepričanji, ki jih je mogoče zaslediti v družbi. To enostavno ne more biti res in gre v tem primeru za stališče in prepričanje nazorskega liberalizma; tj. del posebnega nazora, ki ga nikakor ne zastopajo vsi člani določene države/družbe in torej nima več pravice do splošne veljave kot katerikoli drug nazor. Vsaka vzgoja izhaja iz določenih moralnih in vrednostnih odločitev in nazorov. Tudi liberalna. Nevtralne šole iz tega razloga preprosto ne more biti (Stres 1998, 46).

Katoliško cerkev v povezavi z državno sfero torej predvsem zanimata vzgojno-izobraževalno in socialno-dobrodelno področje, ki sta od nekdanj bili njena domena. Potek drugega vatikanskega koncila, ki je mejnik Rimokatoliškega cerkve v smislu postavitve nove orientacije delovanja, je spremljala tudi Rimokatoliška cerkev na Slovenskem. Prizadevanje slovenske škofovske konference²² je bilo, da bi koncilске odloke čim boljše izpeljali tudi v praksi, vendar na Slovenskem takratna oblast ni pozdravila cerkvene pokoncilске aktivnosti.

²² Rimokatoliški škofje so povezani v združenje, imenovani konferenca. Predstavlja najvišji upravni organ Rimokatoliške cerkve v Sloveniji in je pristojna za upravljanje operativnih cerkvenih zadev v Sloveniji (tudi tiste, ki so kulturno pogojene), ki jih Sveti sedež zaupa v presojo. Ustanovna seja Slovenske (pokrajinske - takrat v okviru Jugoslovanske) škofovske konference je bila 20. junija 1983 v Ljubljani. Vatikan je potrdil Slovensko škofovsko konferenco 19. februarja 1993. Trenutno je v njej deset škofov.

Namesto tega je slovenska Rimokatoliška cerkev usmerila svoje moči v t.i. proces prenove, ki je prav tako zamrla okoli leta 1980 (Kvarternik, 2008).

Za cerkveno interno definicijo in konkretizacijo smernic delovanja v novonastali državi je tako šele leta 1997 prišlo do sinode ali plenarnega zbora, ki je trajal 5 let. Smernice so bile povzete v Sklepem dokumentu leta 2002, ki govori o vlogi Rimokatoliške cerkve, njeni notranji ureditvi in o razmerju institucije do zunanjih subjektov, tudi države. Gre za nekakšen obvezni načrt razvoja Rimokatoliške cerkve.

Problem konkretizacije sklepov se je pokazal že takoj po izdaji sklepnega dokumenta: akterji na nižji (torej župnijski) ravni niso sodelovali pri pripravi in poteku sinode, zato so bili tudi sklepi temu primerno (ne)sprejeti. Z izdajo Sklepnega dokumenta in s slovesno razglasitvijo je tako uresničevanje sklepov sinode bolj ali manj zastalo. Pomembna posledica sinode pa je kljub vsemu bila razdelitev škofij na manjše dele, kar deloma izhaja tudi iz obvez koncilskih dokumentov. 7. aprila 2006 so bile tako poleg obstoječe ljubljanske, mariborske in koprške škofije ustanovljene še nove škofije v Celju, Novem mestu in Murski Soboti.

Da projekt sinode kljub zapisanim načelom ni bil izpeljan v praksi, javno priznava tudi vrh Rimokatoliške cerkve. Hkrati katoliški intelektualci opozarjajo, da sinode ne moremo dojemati kot dogodek, ampak kot proces izpolnjevanja sinodalnih zavez, ki lahko traja več let (TV Slovenija 2010b).

Na področju izobraževanja (šole, verski pouk v šolah) sklepi sinode smiselno sledijo koncilskim zavezam in še posebej *Izjavi o krščanski vzgoji*. Na omenjenem področju še posebej izstopajo naslednje sinodalne zaveze v razmerju do države:

Vzgojna naloga sicer pripada v prvi vrsti družini, vendar je pri tem potrebna pomoč celotne družbe. Zaradi tega imajo (poleg pravic staršev²³ in javnih šol) *določene dolžnosti in pravice tudi svetne oblasti*, ker je ta dolžna urejati tisto, kar je potrebno za občo blaginjo. Dolžnost svetne oblasti je, da staršem po *načelu subsidiarnosti ali dopolnilnosti dopolni vzgojno delo staršev* (ali drugih državnih institucij), *v kolikor bi ga pomanjkljivo opravili*.

Demokratizacija slovenskega prostora se nujno povezuje z decentralizacijo, ki se nanaša na prenašanje pristojnosti z državne na nižje ravni družbenega življenja, kjer nato sledi organiziranje na temelju samoupravljanja. Upoštevanje tega načela privede do večje pluralnosti šolskega prostora: vloga države naj

²³ Poseben poudarek in sklicevanje se nanaša na Evropsko konvencijo o človekovih pravicah, po kateri imajo starši pravico, da se njihove otroke vzgaja v skladu z nazorom staršev, kar mora država upoštevati, ko z javnim šolstvom zagotavlja svojim državljanom pravico do izobraževanja. Tovrstna apologizacija je pri utemeljevanju šolsko-verskega pluralizma zelo prisotna.

bi bila v službi človeka, družine, naroda²⁴ in države. Država je dolžna varovati pravico staršev in otrok do primerne šolske vzgoje, pri tem pa je delo države po načelu subsidiarnosti dopolnilno in torej *ne sme imeti nad šolstvom monopola*. Monopol bi nasprotoval temeljnim pravicam človeške osebe, napredku in širjenju kulture, mirnemu sožitju državljanov in pluralizmu.

Temeljno načelo javne šole je nazorska in verska pluralnost, zato je potrebno nazorsko in versko prepričanje učiteljev in učencev v šolah spoštovati. Katoliške šole gradijo svojo podobo in identiteto na evangelijskih vrednotah in svoji stoletni vzgojno-izobraževalni izkušnji.

Temeljna naloga šole je, da vzgaja za strpnost ter medsebojno sožitje vseh državljanov ne glede na versko pripadnost, k čemur izredno veliko prispeva verski pouk. Verske skupnosti, ki jih ta pouk neposredno zadeva, imajo zato *nesporno pravico, da enakopravno sodelujejo in soodločajo pri izvedbi tega pouka*.

Zelo očitna je tendenca Rimokatoliške cerkve po participaciji v (javnem) šolskem sistemu, v katerega se namerava aktivno vključiti z ustanavljanjem entitet, ki smiselno sledijo krščanski etiki, zagotavljajo izvrševanja načela pluralizma in (če uporabim ekonomski izraz) tudi poskrbijo za dodatno ponudbo na trgu. Svoboda izbire je vrhovno načelo, katerega namerava Rimokatoliška cerkev dosledno upoštevati.

3.1.1 Katoliške osnovne šole in gimnazije

Po veljavnem pravnem redu se v javnih šolah v Republiki Sloveniji ne izvaja verski pouk. Po sedanjem ZVS in za razliko od prejšnjega tozadavnega zakona iz leta 1976, verske skupnosti lahko ustanavljajo izobraževalne in vzgojne ustanove ter v njih svobodno opravljajo izobraževalno in vzgojno dejavnost po lastnih statutih v skladu z ustavnim in pravnim redom. Tovrstno dejavnost je država sofinancirala s pokritjem 85% plač in materialnih stroškov, če so navedene ustanove verskih skupnosti izpolnjevale pogoje Zakona o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja. Kasnejše spremembe tega zakona (v času vladavine in s podporo Slovenske demokratske stranke) so privedle do tega, da država zasebnim šolam plače in materialne stroške financira v celoti.

²⁴ Skrb za narod je v (katoliški) korporativni kulturi posebej privilegirano področje. Narod in nacionalna država sta pojava 18. stoletja in sta v dandanašnjem toku globalizacije rahlo zastarela koncepta. Nastala sta na podlagi potreb ljudi po trdnosti bivanja, vzpona kapitala in zunanji ogroženosti, zato se je zgodil družbeni konsenz za povezavo na podlagi jezika. Katoliška cerkev je bila za konstituiranje državnosti ključnega pomena v nekaterih državah (na primer na Hrvaškem), zato cesar je ohranila zelo velik formalni pa tudi neformalni vpliv.

Edina javna visokošolska ustanova verskih skupnosti v Republiki Sloveniji je Teološka fakulteta z enoto v Mariboru, ki je leta 1992 postala članica Univerze v Ljubljani. Pedagoško delo in materialni stroški so 100 % financirani v okviru proračuna Univerze v Ljubljani. Do sedaj so bile s strani Katoliške cerkve ustanovljene tudi štiri katoliške gimnazije: Zavod Sv. Stanislava: Škofijska klasična gimnazija v Ljubljani, Škofijska gimnazija Vipava, Škofijska gimnazija Želimlje in Škofijska gimnazija Antona Martina Slomška v Mariboru. Trem od štirih gimnazij država stodontno financira plače in materialne stroške (Čepar 2008, 23). Vodilna paradigma gimnazij je odprtost za vse mlade, za katere ni nujno, da so verni, strinjati pa se morajo s krščansko usmeritvijo šole.

V septembru 2008 je začela z delovanjem tudi prva katoliška osnovna šola, katere posebnost je verski pouk kot obvezni predmet, v razširjenem programu pa imajo učenci možnost obiskovanja verouka v obliki, kakršni sicer poteka znotraj katoliških župnij. Gre za osnovno šolo Alojzija Šuštarja, ki deluje v sklopu Sv. Stanislava v Ljubljani. Šola je deležna 85 % državnega financiranja za potrebe plač in materialnih stroškov.

Konec leta 2007 je bilo v Sloveniji 20 zasebnih vrtcev (v letu 2009 je ta številka narasla na 30), od tega je bila večina katoliških. Trenutno je po podatkih Ministrstva za šolstvo in šport 347 vrtcev, od katerega je 34 zasebnih vrtcev, dobra polovica pa ima katoliško naravo ustanovitve in usmeritev.

3.1.2 Katoliška univerza

V kratkoročnih načrtih Katoliške cerkve je tudi ustanovitev Katoliške univerze, ki bi s svojo pojavnostjo poskrbela za omenjeno večjo pluralizacijo in večjo ponudbo. Stres pravi, da je Rimokatoliška cerkev sicer res največja verska skupnost v Sloveniji, zaradi tega pa ima različne večje in bolj odgovorne naloge, pa tudi več se od nje pričakuje. Tudi v tej luči bo ustanovitev univerze prispevala k izpolnjevanju te odgovornosti (TV Slovenija 2010b). Podobno Andrej Naglič²⁵ izraža prepričanje, da bo katoliška univerza pomenila obogatitev slovenskega visokošolskega prostora. Sedež katoliške univerze bo predvidoma v Ljubljani, posamezne fakultete pa tudi v ostalih delih države. Velika zaslomba se pričakuje tudi od mednarodne skupnosti katoliških univerz (RTV.si 2007).

²⁵ Andrej Naglič je pristojna oseba za ustanovitev katoliške univerze pri Slovenski škofovski konferenci v sodelovanju z Antonom Jamnikom, sedaj ljubljanskim pomožnim škofom in nekoč doktorskim študentom pod mentorstvom dr. Antona Stresa.

Z namenom nadaljnjega vodenja ustanovitve Slovenske katoliške univerze je Slovenska škofovska konferenca ustanovila Katoliški inštitut, katerega vodja je postal sedanji ljubljanski pomožni škof Anton Jamnik.

V medijih sem že konec leta 2007 zasledil novice o nameri ustanovitve katoliške univerze, kjer so predstavniki Rimokatoliške cerkve namigovali na ustanovitev univerze v roku dveh let. V pogovoru v oddaji Sveto in svet, 18. marca 2010, je nadškof Stres dejal, da se univerza še vedno *snuje*. Katoliška univerza je že dobila akreditacijo senata za visoko šolstvo Republike Slovenije, v letu 2009 pa je bila ustanovljena prva od treh fakultet – Fakulteta za poslovne vede, ki deluje v okviru Katoliškega inštituta (v njem so poleg fakultete združena še Studia Slovenica – centralna knjižnica in arhiv projekta slovenske katoliške univerze ter Institut za pravo človekovih pravic). Katoliški inštitut je pravna oseba zasebnega prava, zavod, ki opravlja *pretežno* nepridobitno dejavnost. Sedež inštituta je v Ljubljani.

Ustanavljanje fakultet in visokošolskih zavodov, knjižnic in raziskovalnih centrov pomeni predhodne nastavke za povezavo v univerzo. Študentom oz. profesorjem na katoliških fakultetah ni potrebno biti katolik (kar velja tudi za gimnazije), bo pa fakulteta po tradiciji gojila svojo katoliško identiteto. Andrej Naglič pravi, da "fakulteta torej ne bo katoliški geto, ampak odraz odprte družbe". Tudi dodaja, da Katoliška cerkev v Sloveniji še posebno v šolstvu uživa velik ugled, ki je zasluga predvsem dobrega dela na področju srednjih šol in škofijske gimnazije, ob tem pa tudi osnovne šole in vrtcev (Dekleva 2009). V sklop odprte družbe spada tudi namen ustanovitve katoliške univerze, da bi slednja skozi izobraževanje uveljavila krščanski pogled na človeka in skrb za celostni razvoj osebe in občečloveških, družbenih, duhovnih in krščanskih vrednot. Želja Rimokatoliške cerkve je, da ima v Sloveniji vsak predšolski otrok, učenec, dijak in študent možnost izobraževanja na katoliških šolah od začetka do konca. To je implementacija ustavnega načela svobode šolstva, pluralnosti šolskega prostora in to je država po mnenju Rimokatoliške cerkve dolžna zagotavljati oziroma dopuščati. Predsednik Slovenske škofovske konference in nadškof Anton Stres je ob ustanovitvi fakultete izrazil prepričanje, "da se začneja dejavnost, ki je zelo potrebna in hkrati obetavna za našo državo, za naš narod²⁶ in za našo Cerkev" (Stres 2010).

²⁶ V diskurzu Rimokatoliške cerkve je koncept naroda zelo poudarjen, za več glej opombo št. 24.

3.2 PODROČJE DRUŽINSKE SKUPNOSTI

3.2.1 Dosedanja zakonska ureditev in novi predlog

Vprašanje sklepanja zakonske zveze ter pravice in dolžnosti, ki jih tako dejanje prinaša, je konec leta 2009 postalo predmet javne polemike. Vlada Republike Slovenije je namreč 21. septembra 2009 v javno razpravo poslala predlog Družinskega zakonika (v nadaljevanju: PDZ)²⁷, v katerem radikalno spreminja koncept zakonske zveze in družine v Sloveniji. Družinska razmerja so bila doslej urejena v Zakonu o zakonski zvezi in družinskih razmerjih, vendar je praksa sodišč in centrov za socialno delo pokazala pomanjkljivosti in nakazala boljše možne ureditve družinsko pravnega področja.

Vladna koalicija Boruta Pahorja s PDZ poskuša celovito urejati celotno družinsko pravo in v interesu koristi otroka krepiti vpliv države na odnose znotraj družine; to v praksi pomeni, da bo več možnosti za intervencijo v družinske odnose, kadar bo to potrebno zaradi varstva koristi otrok. Drugi razlog za nastanek PDZ je prilagoditev zakonodaje razvoju družbenih odnosov na tem področju; tj. družbeni realnosti. Predmet spora namreč so in ostajajo določbe o tem, da zakonsko zvezo lahko skleneta tudi osebi istega spola, taki skupnosti pa je na tej podlagi omogočeno tudi posvojitev oziroma skrbništvo otrok. S takšno pravno ureditvijo bo omogočeno tudi pravno priznanje posvojitvev, ki so že danes izvedene v tujini s strani istospolnih partnerjev. PDZ želi redefinirati pojma družina in zakonska zveza ter popolnoma – z možnostjo posvojitve otrok vred – izenačiti razno- in istospolne zveze.

Nasprotniki PDZ tem spornim točkam nasproti postavljajo restavracijo slovenskega (katoliškega) konservativizma. Pojmovanje družine zanje pomeni skupnost moža, žene in otrok, ki je temeljna vrednota prihodnosti in največja otrokova korist. Za ohranitev tradicionalnega pogleda na družino in z njo povezanih vrednot si prizadevajo predvsem desnosredinske parlamentarne stranke, medtem ko je znotraj polja civilne družbe najglasnejša nasprotnica Rimokatoliška cerkev in novo ustanovljena Civilna iniciativa Za družino in pravice otrok (v nadaljevanju: CI) pod predsedstvom Aleša Primca²⁸. Preko medijev je bila lansirana tudi peticija *Za pravice družine in otrok*, ki pomeni manifestacijo nasprotovanja PDZ in poskus definiranja nasprotnega (ki ga deli večinsko prebivalstvo) mnenja preko orodja participativne demokracije. Glavne zahteve CI so smiselno podobne zahtevam Rimokatoliške cerkve:

²⁷ Področje Ministrstva za delo, družino in socialne zadeve, predlog je dostopen na:

http://www.mddsz.gov.si/fileadmin/mddsz.gov.si/pageuploads/dokumenti__pdf/DZak__22.12.2009_.pdf

²⁸ Omenjene aktivnosti potekajo pod okriljem zavoda 24kul.si.

- a) ohranitev zakonske zveze kot z zakonom urejene skupnosti moža in žene, katere pomen je v oblikovanju družine;
- b) ohranitev družine kot življenjske skupnosti očeta, matere in otrok, ki zaradi koristi otrok uživa posebno varstvo;
- c) spoštovanje pravice otrok, da so sprejeti v rejništvo oz. so posvojeni v urejeno skupnost moža in žene.

V gradivu CI lahko tudi beremo, da CI možnost posvojitve otrok v istospolne družine enači s *socialnim eksperimentom na otrocih*. Lahkotnost diskreditacije oseb (z nasprotnim mnenjem, kot ga zagovarja CI) temelji na vsesplošni generalizaciji, kot sledi: podporniki PDZ so tudi podporniki socialnega eksperimenta na otrocih. Med *zagovorniki* socialnega eksperimenta se je zašel tudi predsednik Danilo Türk, ko se je v intervjuju za tednik Mladina o podpori PDZ izjasnil s kratkim pritrdilnim odgovorom brez kakršnekoli argumentacije (Repovž 2009).

Predlog družinskega zakonika je po prepričanju CI v nasprotju s temeljno otrokovo naravno pravico do mame in očeta, predlogu pa nasprotuje tudi velika večina državljanek in državljanov, zato tak zakonik ne more določati družinskih razmerij v državi (Družina.si 2010).

S skrajnimi stališči PDZ se ne strinjajo niti v Rimokatoliški cerkvi, ki je mnenje o tem vprašanju najbolj jasno izrazila v izjavi Komisije za Pravičnost in mir²⁹ pri Slovenski škofovski konferenci septembra 2009. V izjavi je Komisija odločno nasprotovala tistim predlaganim spremembam družinske zakonodaje, ki bi pojmovanje in vrednotenje zakonskega in družinskega življenja izpostavile novim pretresom in ga še bolj razvrednotile, posvojene otroke pa izpostavile nepredvidljivim in nepopravljivim posledicam (Stres 2009).

Temeljna izhodišča Rimokatoliške cerkve glede pojmovanja prave oblike družinske skupnosti bi na kratko lahko strnili v nekaj točk:

- a) v različnih časih, kulturah in verskih izročilih je zakon vedno temelj družine. Družina je temeljna celica družbe. Zato je zakon osebni odnos z velikim pomenom za družbo;
- b) zakon prispeva k dobremu družbe že s tem, da daje osnovni model, kako lahko moški in ženska živita neodvisno in se hkrati za vse življenje odločita, da bosta delala za dobro drugega;;
- c) zakonska zveza omogoča tudi najboljše pogoje za vzgojo otrok, med katerimi je najpomembnejši stabilen in ljubeč odnos matere in očeta;

²⁹ Več o Komisiji za pravičnost in mir glej stran 34.

- d) državni zakoni imajo tudi vzgojno vlogo, saj oblikujejo vzorce mišljenja in obnašanja, še posebej tega, kar je družbeno dovoljeno in sprejemljivo. Če bi istospolne zveze pravno dobile enak status kot zakon, bi to pomenilo uradno javno odobravanje homoseksualnih aktivnosti in jih definiralo kot nekaj moralno nevtralnega;
- e) če bi druge oblike odnosov izenačili z zakonom, bi to pomenilo, da smo ustanovo zakona razvrednotili in jo še bolj oslabili.

Država ima torej s stališča Rimokatoliške cerkve dolžnost podpirati družino, ki je ukoreninjena v zakonu. Pravno priznanje zakona, vključno z njim povezane ugodnosti, se ne nanašajo le na osebno obvezo, temveč tudi na družbeno obvezo, ki jo mož in žena naredita za dobro družbe. Po njihovem mnenju bi bilo napačno na novo definirati zakon zato, da bi omogočili ugodnosti tistim, ki ne morejo legitimno skleniti zakona. O *pravici do izražanja svojega (nasprotnega) mnenja* govori tudi postavka Sklepnega sinodalnega dokumenta v poglavju o katoličanih v politični skupnosti:

ko gre za moralna vprašanja pravičnosti, poštenosti, resnicoljubnosti, za načela pravne države in spoštovanje človekovih pravic, ima Cerkev vso pravico in dolžnost, da izrazi svoje moralno mnenje in stališče, ne glede na to, ali s tem zadene ob politike, politične stranke in njihove ukrepe (Sklepni dokument Plenarnega zbora Cerkve na Slovenskem 2002, 92).

Na načelni ravni je Rimokatoliška cerkev sledila zapovedim drugega vatikanskega koncila, ki govorijo o umiku Rimokatoliške cerkve iz politike. Vendar samo iz politike; Rimokatoliška cerkev ne molči ob vprašanjih, ki so širšega družbenega pomena.

3.2.2 Argumenti zagovornikov in nasprotnikov glede PDZ

PDZ stoji na stališču, da je zagovarjanje naravne družine preživeti koncept. Novomeški škof Glavan opozarja, da je to zelo nevarno početje. Pri tem se sklicuje na stališče pokojnega papeža Janeza Pavla II. (Glavan ga poimenuje kar *papež družine*), da je vsak napad na družino (poleg napada na papeža) tudi napad na cerkev in družbo (TV Slovenija 2010b).

Ob začetku javne razprave smo v medijih lahko spremljali ostre polemike *ad hominem*. Kakšna trenja so se pojavila med zagovorniki in nasprotniki priča izjava predsednika CI Aleša Primca na izvajanje antropologinje dr. Darje Završek. Slednja je trdila, da je nujno potrebna sprememba zakonodaje, ki bi omogočala oploditev tudi ženskam brez partnerja in ki bi omogočala rojevanje otrok ter posvojitve v istospolnih skupnostih (STA

2009). Aleš Primc v izjavi za medij 24ur 24. marca 2009 na to odgovarja z radikalnim krščanskim fundamentalizmom:

Nekaj žensk v Sloveniji ima očitno velik odpor do moških, kar se pač zgodi, ne morem pa razumeti, da tem frustracijam Fakulteta za socialno delo daje navidezno znanstveno legitimnost. Nesprejemljivo je, da take nesmisle in eksperimente s potencialno tragičnimi posledicami podpira tudi država s proračunskimi sredstvi. Pričakujem, da se bodo do te zlorabe opredelili tudi organi univerze ter minister za visoko šolstvo, znanost in tehnologijo. Univerza in njene članice bi namreč morale biti odprt prostor znanja, ne pa lobistično orodje določene interesne skupine (STA 2009).

Odzivi parlamentarnih strank so pričakovani in znotraj okvira ideološko-politične orientacije strank. Poslanec France Cukjati meni, da razglašanje homoseksualnosti, pedofilije in zoofilije pomeni delati ljudem medvedjo uslugo (RTV.si 2010). Jakob Presečnik iz desnosedinske Slovenske ljudske stranke je mnenja, da zakonik uvaja veliko dobrih stvari, na katere družine že dolgo čakajo, vendar je potrebno odstraniti sporne določbe. Tadej Strehovec³⁰ iz Slovenske škofovske konference je poudaril univerzalnost naravnega zakona, ki v družini zapoveduje moškega in žensko. Odziv gejevskega aktivista Mitja Blažiča na to izjavo je bil, da Rimokatoliška cerkev s tem zgolj izraža bojazen, da bi z modernimi sociološkimi koncepti, ki jih uveljavlja zakonik, izgubila monopol nad definicijo družine³¹ (Belovič 2010). Poslanec Slovenske demokratske stranke Jožef Jerovšek trdi, da ima homoseksualni lobij izjemen vpliv in da je najmočnejši v tej državi ob sedanji vladi (RTV.si 2010).

France Cukjati, poslanec Slovenske demokratske stranke in eden najbolj vidnih zagovornikov za ohranitev vrednote tradicionalno pojmovane družine v govoru v Državnem zboru dne 1. septembra 2010 med drugim pravi:

Zakonska zveza kot posebnega družbenega pomena je zasnovanje družine, je ohranjanje naroda, je reproduktivnost... Tu niso problem istospolni partnerji, to je problem razvrednotenja zakonske zveze, ki je usmerjena v družino... Nikoli nihče tu ni oponiral vsem tistim zahtevam istospolnih po pravicah, ki so nekako, kot rečemo, naravno izvedljive, nihče. Ampak razvrednotenju družine, razvrednotenju zakonske zveze – temu nasprotujemo...

³⁰ Tadej Strehovec je frančiškan, moralni teolog in bioetik. Na Teološki fakulteti je zaposlen znotraj katedre za moralno teologijo in je tajnik Komisije za pravičnost in mir.

³¹ Na tem mestu bi lahko obširneje uvedli teorijo družbene (religijske) mimikrije avtorja Marjana Smrketa. Definicija religijske mimikrije je uporaba religijskih ciljev (v tem primeru zavarovanje pravic otrok in družine) za doseganje drugovrstnih ciljev (nedotakljivost monopola Rimokatoliške cerkve nad interpretacijo temeljne družbene skupnosti-družine) (Smrke 2007).

Civilna iniciativa je od pristojnega ministrstva zahtevala informacijo, kdaj in kje je nastala ideja o spornih točkah PDZ. Zaradi neodziva Ministrstva za delo, družino in socialne zadeve so se obrnili na informacijsko pooblaščenko Natašo Pirc Musar, ki je ugodila zahtevi CI. Cukjati v tem smislu nadaljuje:

Ob tem pa je informacijska pooblaščenka potrdila informacijo, da ministrstvo ni organiziralo nobene strokovne komisije, ni imenovalo nobenih strokovnjakov ter ni naredilo niti ene strokovne analize, zakaj je treba uzakoniti istospolne poroke in posvojitve v istospolne skupnosti. Se sprašujem oziroma očitno je ta ideja razvrednotenja zakonske zveze nastala v nekem ozkem krogu na ministrstvu... Ampak zakaj zakonska zveza ima v zakonu določene omejitve - moški in ženska, potem polnoletnost, se pravi odgovornost, in pa sorodstvena klavzula oziroma da ne gre za brata, sestro, očeta, hčerko in podobno. Zakaj? Ne zaradi para, ne zaradi teh ljudi, ampak zaradi otroka. Zaradi otroka, ker namen zakonske zveze je v zasnovanju družine, za otroka, zaradi eventualnih genetskih sprememb, ki so zelo pogoste, če se poročita brat in sestra. Zaradi teh stvari je to omejeno. In je popoln nonsens v to zakonsko zvezo vključevati neke druge, ki niso usmerjeni v družino. Seveda, če bomo, in to ponavljam, izenačili istospolno skupnost z zakonsko zvezo, potem bosta jutri brat in sestra želela se poročiti, bosta šla na Ustavno sodišče in ne bo nobene ovire in bo ta sorodstvena klavzula umaknjena. Če se bodo hoteli trije poročiti, kajti pomen zakonske zveze ni več zasnovanje družine. Nikjer več ne piše, nikjer več. Zaradi tega se bo pojem zakonske zveze bistveno spremenil, degradiral. Vse te klavzule bodo padle, sorodstvena klavzula bo padla na prvi presoji na Ustavnem sodišču... Pri odločitvi ministrstva, da izenačuje, je očitno v ospredju nekaj drugega, ne skrb za istospolne. In kaj je to drugo? To drugo je razvrednotenje družine...(24kul.si).

Homofobne izjave nekaterih predstavnikov desnosredinskih strank predstavljajo politično kulturo in misel, ki temelji na tradicionalnih in preverjenih vzorcih družbenega vedenja. Ignoranca družbene realnosti in drugačnosti je označevana in argumentirana preko zgodovinskih definicij *duševne motnje* in *nenaravnosti*³²; v izjavah je opazno krščansko izročilo stare zaveze (Sveto pismo Stare in Nove zaveze 2000, 124-128).

³² Ne smeš ležati z moškim kakor se leži z žensko; to bi bila gnusoba (3 Mojzesova knjiga 18, 22). Če kdo leži z moškim, kakor se leži z žensko, sta oba storila gnusobo; naj bosta usmrčena; njuna kri pade nanju (3 Mojzesova knjiga 20, 13).

3.3 REGISTRACIJA VERSKIH SKUPNOSTI IN IZPELJANE PRAVICE

3.3.1 Sporazumi z državo

Verska skupnost sicer lahko sama po sebi obstaja, vendar če želi pridobiti pravice iz naslova pravne osebe, je registracija nujna. Te posebne pravice z registracijo zagotavlja ustava Republike Slovenije, ZVS v kombinaciji z drugimi zakoni s tega področja in morebitni sporazumi, ki jih država sklene z verskimi skupnostmi, registriranimi v Republiki Sloveniji. S takšnimi sporazumi se lahko natančneje določijo oblike in način izvrševanja njihovih pravic in se lahko sklenejo tudi v obliki mednarodnih pogodb, če ima verska skupnost lastnost mednarodnopravne osebnosti (Šturm in Prepeluh 2004, 196). Sporazumi (tudi mednarodne veljave) med Rimokatoliško cerkvijo in Republiko Slovenijo so naslednji:

- a) Sporazum med Republiko Slovenijo in Svetim sedežem³³ o pravnih vprašanjih³⁴.

V preambuli sporazuma je poudarjeno sklicevanje na načela svobode vesti in verovanja ter skupno izhodišče, ki je večstoletna zgodovinska povezanost med slovenskim ljudstvom in Katoliško cerkvijo. Katoliški cerkvi je zagotovljeno svobodno delovanje po kanonskem pravu, skladno s pravnim redom v Republiki Sloveniji. Za potrebe mojega diplomskega dela sta še posebej zanimiva 9. člen in 10. člen.

9. člen:

Pravne osebe Katoliške cerkve s sedežem v Republiki Sloveniji lahko v skladu z zakonodajo Republike Slovenije pridobivajo, posedujejo, uživajo in odtujujejo premoženje in nepremičnine ter pridobivajo lastninske in druge stvarne pravice ali se jim odpovedujejo.

10. člen:

Katoliška cerkev ima v skladu z zakonodajo Republike Slovenije in v skladu s kanonskim pravom pravico ustanavljati in upravljati šole vseh vrst in stopenj. Država bo podpirala ustanove iz prejšnjega odstavka ob enakih pogojih, kot podpira druge tovrstne zasebne ustanove (Zakon o ratifikaciji Sporazuma med Republiko Slovenijo in Svetim sedežem o pravnih vprašanjih).

³³ Sveti sedež ali Sveta stòlica je sedež Rimske škofije in upravno središče papeževega delovanja. Predstavlja oblast rimskega papeža kot vrhovnega predstavnika Rimskokatoliške cerkve.

³⁴ Sporazum (konkordat) je bil podpisan v Ljubljani 14. 12. 2001, Državni zbor Republike Slovenije pa je Zakon o ratifikaciji Sporazuma med Republiko Slovenijo in Svetim sedežem o pravnih vprašanjih sprejel 28. januarja 2004. Podoben sporazum s Svetim sedežem so sklenile ali sklepajo tudi druge države s pomembnim deležem katoliškega prebivalstva: Španija, Italija, Avstrija, Nemčija, Hrvaška, Slovaška in Poljska.

Narava določil je taka, da zagotavlja Rimokatoliški cerkvi nekatere nedotakljive pravice in izključne pristojnosti cerkve ali Svetega sedeža. Država se je s sporazumom (samo)omejila, Rimokatoliška cerkev pa je dobila mednarodnopravni dokument za utrjevanje svoje nedotakljivosti. Rimokatoliška cerkev je tako pridobila stabilen položaj in ni odvisna od trenutnega političnega položaja v državi.

- b) Sporazum med Slovensko škofovsko konferenco in Vlado Republike Slovenije o duhovni oskrbi vojaških oseb v Slovenski vojski.

Komisija Vlade Republike Slovenije za rešitev odprtih vprašanj Rimskokatoliške cerkve (zastopala jo je predsednica komisije Barbara Brezigar) in Komisija Slovenske škofovske konference za ureditev odnosov z državo (zastopal jo je predsednik komisije Anton Stres) sta 21. septembra 2010 podpisala sporazum, po katerem ima Katoliška cerkev v skladu s področno zakonodajo pravico do pastoralnega delovanja v ustanovah, kjer je gibanje oseb omejeno ali onemogočeno ter pravico do duhovne oskrbe vojaških oseb katoliške vere v Slovenski vojski. Duhovno oskrbo opravlja vojaški vikar, ki je imenovan (ali odpoklican) s strani Slovenske škofovske konference. Za imenovanje ali odpoklic pastoralnih delavcev mora dati soglasje Ministrstvo za obrambo, ki imenovane pastoralne delavce tudi zaposli. Na predlog Slovenske škofijske konference se na Ministrstvu za obrambo zaposli tudi upravna oseba, ki je vez med Slovensko vojsko in Ministrstvom za obrambo (področje verske oskrbe v vojski) glede koordinacije (Urad vlade za verske skupnosti Republike Slovenije 2010).

3.3.2 Financiranje verskih skupnosti

Področje financiranja se dotika tudi izobraževanja, vendar ga tukaj obravnavam ločeno, ker gre za daleč najbolj občutljivo temo na preseku verskih skupnosti in države. Način financiranja se v različnih evropskih državah zelo razlikuje in so največkrat pogojeni z zgodovinskim razvojem razmerja med državo in verskimi skupnostmi. Da bi verske skupnosti v Sloveniji lahko pridobile status pravne osebe, je potrebna registracija na Uradu za verske skupnosti Republike Slovenije. ZVS predpisuje pogoje za registracijo verskih skupnosti v svojem 13. členu:

Cerkev ali druga verska skupnost se lahko registrira, če ima najmanj 100 polnoletnih članov, ki so državljani Republike Slovenije ali tujci, ki imajo na njenem ozemlju prijavljeno stalno bivališče, in delujejo v Republiki Sloveniji najmanj zadnjih deset let (Zakon o verski svobodi).

Omenjeni člen je ustavna odločba v juniju 2010 razveljavila (obveza s strani Ustavnega sodišča je, da se morajo pogoji registracije zakonsko urediti v roku enega leta od izdaje ustavne odločbe, torej do junija 2011), tako da to področje trenutno ostaja odprto in čaka nadaljnje zakonske ureditve. Trenutno ima v Republiki Sloveniji status pravne osebe 43 verskih skupnosti³⁵.

Verski skupnosti je z registracijo omogočeno uživanje dveh vrst pravic:

- a) pravice, ki konkretizirajo obveznosti države, da zagotavlja nemoteno izvrševanje verske svobode in svobode vesti ter
- b) pravice, povezane s financiranjem verskih skupnosti (Šturm in Prepeluh 2004, 196).

Iz ZVS sledi, da se glede na 29. člen tega zakona registrirane cerkve in druge verske skupnosti financirajo predvsem iz donacij in drugih prispevkov fizičnih in pravnih oseb ter iz svojega drugega premoženja, pa tudi iz prispevkov mednarodnih verskih organizacij, katerih članice so. Cerkvenega davka, ki bi bil civilno pravno iztožljiv, v Sloveniji ne poznamo zaradi spoštovanja načela ločenosti cerkve od države. Država lahko gmotno podpira registrirane cerkve in druge verske skupnosti zaradi njihovega splošno koristnega pomena. Podobno piše tudi Čepar v publikaciji Urada za verske skupnosti RS (Čepar 2008, 24). Sociolog dr. Srečo Dragoš glede paradigmatike *splošne koristnosti* dodaja, da je slednje ugotovitev Ustavnega sodišča na čelu s predsednikom ustavnega sodišča Petrom Jambrekom (v letih 1991 do 1994). Verske skupnosti so s to odločitvijo v času procesa denacionalizacije postale obče družbeno koristne in "z občo družbeno koristnostjo vnaprej dobile certifikat odličnosti" (Horvat 2009). Kontinuiteto dojemanja verskih skupnosti kot obče koristnih predstavlja tudi ustavna odločba Ustavnega sodišča glede presoje ZVS iz junija 2010, ki pušča nespremenjen 5. člen trenutno veljavnega ZVS.

Za duhovnike je pokojninsko zavarovanje po zakonu obvezno. Na podlagi registracije verske skupnosti je omogočeno, da slednja za svoje verske uslužbence (ki so državljani

³⁵ Celoten seznam registriranih verskih skupnosti se nahaja na:

http://www.uvs.gov.si/si/podatki_o_registriranih_cerkvah_in_drugih_verskih_skupnostih.

Republike Slovenije in jim je poklic verskega uslužbenca edini poklic) zaprosijo za pridobitev pravice do namenske države finančne pomoči iz državnega proračuna. To je edini način neposrednega financiranja verskih skupnosti, ki izhaja že iz leta 1964, ko je država na tak ali drugačen način financirala njihovo pokojninsko in invalidsko zavarovanje. V letu 1991 je vladni sklep temu dodal še pokrivanje prispevkov za njihovo zdravstveno zavarovanje. Prepeluh tudi piše, da ker gre za tradicionalen in edini način financiranja, ga *nima smisla spreminjati*, le morebiti dopolniti (Šturm in Prepeluh 2004, 199). Po ZVS pravice do državne finančne pomoči ne morejo pridobiti verski uslužbenci, ki so sicer že zaposleni kot osebe za duhovno oskrbo v vojski in policiji. Država pri zagotavljanju finančne pomoči upošteva *razumno* sorazmerje med številom verskih uslužbencev in številom pripadnikov registrirane verske skupnosti. To sorazmerje je izpolnjeno, če je vsaj 1.000 pripadnikov (predhodno predlagano razmerje je bilo 750 oz. 500 pripadnikov) verske skupnosti na enega verskega uslužbenca te cerkve³⁶.

Verske skupnosti kot pravne osebe zasebnega prava nastopajo tudi kot interesenti za druga sredstva iz državnega proračuna: za izvedbo določenih programov predvsem na socialnem področju in iz programov in projektov varstva premične in nepremične kulturne dediščine (predvsem škofijski arhivi).

Posredno obliko financiranja verskih skupnosti s strani države (ali lokalne skupnosti) predstavlja trenutna davčna ureditev. Verska skupnost ne plačuje davka na dohodek, če je ustanovljena za opravljanje neprofitne dejavnosti in če tudi dejansko posluje skladno z namenom ustanovitve. Z drugimi besedami to pomeni, da so dohodki od premoženja verske skupnosti oproščeni obdavčitve, v kolikor so porabljeni za financiranje specifično verske, versko-izobraževalne in dobrodelne dejavnosti ter za potrebe obnove kulturne dediščine v njihovi lasti. Verske skupnosti so tudi oproščene plačevanja nadomestila za uporabo stavbnega zemljišča za stavbe, ki jih verske skupnosti uporabljajo za svojo versko dejavnost (Prepeluh 200).

Zakon o dohodnini³⁷ iz leta 2007 je uvedel tudi novost, da rezident Republike Slovenije do 0,5 % dohodnine lahko nameni verskim skupnostim. Verske skupnosti in njihov

³⁶ V kolikor registrirana verska skupnost ne more izkazati zahtevanega števila pripadnikov, da bi zadostila sorazmerju, lahko enako doseže z dokazilom, da je na območju Republike Slovenije delovala vsaj 80 let pred uveljavitvijo ZVS. V praksi se to določilo nanaša predvsem na možnost financiranja verskih uslužbencev judovske verske skupnosti.

³⁷ Zakon o dohodnini (ZDoh-2), Ur.l. RS 33/2007.

religiozni namen je tako postal izenačen z splošno koristnimi humanitarnimi nameni, nameni varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami ter dobrodelnimi, ekološkim in športnimi nameni, kar je zopet udejanjanje načela, da so verske skupnosti obče koristnega pomena. Podobno govori tudi nadškof Stres, ko podaja pozitivno interpretacijo (verske) svobode. Po njegovem to pomeni, da mora imeti versko udejstvovanje prosto pot, država pa tej aktivnosti *prihaja naproti*. V tem smislu si želi večjega sodelovanja s strani države, podobno kot država (finančno) pomaga na področjih umetnosti, športa in kulture, ki so vsa področja upravičena do statusa javne koristnosti (TV Slovenija 2010a).

O področju financiranja govori tudi Sklepni dokument sinode v poglavju Gmotni temelji za delovanje Cerkve. Izpostavil bi naslednji sklep:

Sodobna država se zaveda, da Cerkev v veliki meri blaži socialne stiske ljudi ter jih duhovno in moralno vzgaja. Zaradi teh dejavnosti je pravično, da tudi država prispeva primeren delež k financiranju cerkvenih dejavnosti. Te možnosti je torej potrebno premisliti tudi pri nas, kajti sedanji prihodki vernikov in njihovega prostovoljnega dela zadoščajo samo za redne izdatke in ohranjanje obstoječega, nikakor pa ne za razvoj dejavnosti Cerkve (Sklepni dokument Plenarnega zbora Cerkve na Slovenskem 2002).

4 MENJAVE NA VRHU RIMOKATOLIŠKE CERKVE

Prvi nadškof in metropolit v samostojni Sloveniji je bil Alojzij Šuštar. Imenovan je bil že leta 1980, potem ko je skoraj štirideset let služboval v Švici. Funkcijo nadškofa je opravljal do upokojitve leta 1997, nato pa do svoje smrti leta 2007 živel v Zavodu svetega Stanislava. Aktivno je prispeval k uresničitvi plebiscitne odločitve in k mednarodnemu priznanju novo nastale Republike Slovenije, za kar je ob deset letnici osamosvojitve prejel najvišje državno odlikovanje za zasluge pri osamosvajanju. Kot akademski teolog je bil zelo zaželen gost na mednarodnem teološkem prizorišču.

Nasledil ga je Franc Rode, ki je nekaj časa živel v Argentini, se šolal v Parizu, po profesorski karieri na ljubljanski teološki fakulteti pa tudi 16 let služboval v Vatikanu. Največji dosežek Rimokatoliške cerkve v času nadškofa Rodeta je gotovo podpis konkordata. Že dan po ratifikaciji sporazuma je bila objavljena novica, da Rode zapušča Slovenijo in da bo premeščen na visoki položaj v Vatikanu. Rode ni prispeval k ustvarjanju bolj umirjenega vzdušja v Sloveniji, ki bi se nanašalo na vernike in Rimokatoliško cerkev. Na praznik Marije Vnebovzete na Brezjah so v spominu ostali daleč najbolj provokativni Rodetovi govori; med slavnostnimi mašami je Rode polemiziral o odnosih Rimokatoliške cerkve in države.

Oba akademska svetovljana je nasledil človek, ki je ob razglasitvi pomenil presenečenje tudi znotraj teoloških krogov. Alojzij Uran je svojo funkcijo prevzel oktobra 2004, iz njegovih izjav pa je bilo razbrati, da se želi pri svojem delu diplomatsko distancirati od svojega predhodnika in da ne bo nadaljeval njegove metodologije dela. Od svojih predhodnikov se je tudi sicer razlikoval: od druge polovice 20. stoletja je za Katoliško cerkev veljalo, da jo vodi oseba, ki je na določenem področju vrhunska teološka avtoriteta. Uran tovrstnega renomeja nima, ni človek akademske kariere. Njegova bibliografija je skromna, je izrazil praktik in je za razliko od svojega predhodnika ubiral *ljudski* pristop. Njegova velika prednost je vseeno ostala dobro poznavanje razmer v slovenski Rimokatoliški cerkvi, kar mu je omogočalo visoko stopnjo osebne avtonomije. Nekdanji nadškof in ljubljanski metropolit Uran je kot uradni razlog za svojo upokojitev navedel zdravstvene razloge, iz izjav njegovih ožjih sodelavcev pa je mogoče razbrati, da je tudi Uranova politična neaktivnost igrala pomembno vlogo pri upokojitvi.

Dr. Antona Stresa je papež Benedikt XVI. 28. novembra 2009 imenoval za ljubljanskega škofa metropolita. Ljubljansko nadškofijo je prevzel 12. januarja 2010, slovesnost ob umestitvi pa je potekala v ljubljanski stolnici 24. januarja 2010. S tem je

nasledil dosedanjega nadškofa Alojza Urana, ki je s položaja odstopil. Ime dr. Stresa širši javnosti ni nepoznano; od leta 1985 je predsednik Komisije za pravičnost in mir pri Slovenski škofovski konferenci, poleg tega pa kot dvojni doktor (iz teologije in filozofije) tudi profesor na katedri za filozofijo na Teološki fakulteti v Ljubljani, kjer je nekaj časa vodil tudi dekanat fakultete. Od leta 1997 je Stres vodil Komisijo Slovenske škofovske konference za ureditev odnosov z državo, leta 2007 je bil izvoljen za podpredsednika Slovenske škofovske konference, januarja 2010 je postal tudi njen predsednik.

Njegov predhodnik nadškof Uran je bil v času svojega vodenja nadškofije oz. kot predsednik Slovenske škofovske konference deležen številnih odkritih in javnih kritik, tudi znotraj teoloških vrst. Tako dr. Ivan Štuhec pravi, da "je bila zaznana neka odsotnost iniciative z vrha Cerkve do države in v tem smislu bi lahko ocenjevali, da Uran na tem področju ni videl svojega poslanstva ali svoje aktivnosti" (Trampuš 2009). S tem se strinja tudi pater Pavle Jakob in pravi, da se na trenutke v Rimokatoliški cerkvi ni vedelo "kdo pije in kdo plača" (TV Slovenija 2010a). Z nastopom dr. Stresa na vrhovno funkcijo Rimokatoliške cerkve je bilo poleg tem, ki se dotikajo vernikov in vere, upravičeno pričakovati tudi tiste, ki se dotikajo države in političnega. Imenovanje Stresa na čelo Rimokatoliške cerkve nosi posebno težo, saj ni nepomembno, kdo vodi ostro začrtano hierarhično strukturo. Imenovan je bil dobro leto dni po volitvah, na katerih je zmagala Pahorjeva koalicija levih strank, ki je nasledila koalicijo desnoredinskih strank mandatarja Janeza Janše. S svojo avtoriteto in vrhunskim intelektualnim razumom je bil Stres že v preteklosti vpet v dogajanje na področju verske skupnosti in države, tudi preko delovanja Komisije za pravičnost in mir. Stres je bil namreč njen prvi in edini predsednik.

4.1 KOMISIJA ZA PRAVIČNOST IN MIR

Komisija za pravičnost in mir (v nadaljevanju: KPM) deluje znotraj Slovenske škofovske konference in je slovenska različica tovrstnih komisij, ki delujejo širom Evrope. Ena prvih pozicij KPM je bila podana v letu 1986, ko se je KPM zavzela za spoštovanje pravice do ugovora vesti, v primeru, da to načelo zadene ob uradno stališče skupnosti. Konkretno v tem primeru je KPM zagovarjala spoštovanje človekovih pravic spričo zahtev jugoslovanske ljudske armade; slednja je namreč od pripadnikov jehovih prič med služenjem vojaškega roka zahtevala uporabo orožja. KPM je v skladu s tem opozarjala na sklepe drugega vatikanskega koncila kot sledi: "Primerno bi bilo, da bi zakoni na človekoljuben

način poskrbeli za vse tiste, ki jim vest ne dovoli, da bi prijeli za orožje, ako so pripravljene na kak drug način služiti človeški skupnosti" (Stres 1986).

Gre torej za moralno vprašanje, za ekumenski cilj in delovanje. Orientacija KPM je bila takrat zelo jasna, Stres osebno pa se je leta 1988 udeležil ustanovnega sestanka Odbora za varstvo človekovih pravic. Konec osemdesetih si je Stres s takimi stališči (skladno z izjavami KPM) pridobil velik moralni kapital, ki *ga ni nikoli zakockal* (TV Slovenija 2010a).

Dezorientaciji delovanja KPM smo bili priča nedavno: KPM se ni opredelila glede več let trajajoče problematike ti. izbrisanih, prav tako ni zavzela stališča glede preprečitve pogrebne slovesnosti Rominje januarja 2010 v občini Škocjan na Dolenjskem. Pokop je hotela preprečiti tamkajšnja vaška skupnost. Opredelitev KPM glede tovrstnega teptanja človekovih pravic seveda ni njena dolžnost, vendar je tu govora o moralni orientaciji, ki je bila nekoč zelo jasna. Ivan Štuhec s Teološke fakultete in moralni teolog kot opravičilo za tovrstno nedejavnost navaja, da v Rimokatoliški cerkvi niso hoteli "prilivati olja na ogenj" tako zelo občutljivi in spolitizirani temi (TV Slovenija 2010a).

KPM je bila v prvih letih svojega delovanja usmerjena v zaščito človekovih pravic, zavzemala se je osamosvojitve Republike Slovenije in je zagovarjala temeljne postavke demokracije. Selektivno klasificiranje bolj/manj pomembnih tem (tudi neobsodba procesa *tajkunizacije*, ki so ga izvajale pravne osebe s pooblastilom in znotraj Rimokatoliške cerkve; predvsem lastniške družbe Zvon 1 in Zvon 2) je sicer njena diskrecijska pravica, vendar s takim početjem izgublja konsistentnost in kredibilnost. Izguba moralnega kompasa je slaba popotnica za spoštovanje načela, ki je vsebovano v samem imenu komisije. Stres je bil poleg delovanja v KPM (njen princip delovanja je predvsem izpostavljanje moralnih tem in opredelitev glede tega) aktiven tudi v konkretizaciji zahtev: v Mešani krovni komisiji Vlade Republike Slovenije in Rimokatoliške cerkve.

4.2 MEŠANA KROVNA KOMISIJA VLADE REPUBLIKE SLOVENIJE IN RIMOKATOLIŠKE CERKVE

Konstitutivna seja Mešane krovne komisije (v nadaljevanju: MKK) je bila 25. novembra 1992. Ustanovljena je bila z namenom, da se uredijo področja, kjer se lahko stikajo dejavnosti in interesi največje verske skupnosti Rimokatoliške cerkve in države. Kaj pomeni pojem *politično*, lahko mirno razberemo iz imen podkomisij, ki so bile znotraj MKK ustanovljene. Podkomisije so torej bile pristojne za:

- a) pravna vprašanja,
- b) področje šolstva,
- c) področje verske oskrbe bolnikov v bolnišnicah, vojakov, zapornikov in podobnih oskrbovancev v ustanovah institucionalnega varstva,
- d) področje gospodarstva in financ,
- e) in področje varstva kulturnih spomenikov.

V letu 2005, torej po 13 letih delovanja MKK, Stres kot predsednik Komisije za ureditev odnosov z državo pri Slovenski škofovski konferenci ugotavlja, da je bil "izplen zelo obotavljajočih pogajanj tudi zelo skromen" (Stres 2005). Prepričanje na strani Katoliške cerkve je, da so ovire k doseganju konsenza zgolj politične. Stres delni napredek vidi samo v sprejetju vatikanskega sporazuma, hkrati pa izraža nezadovoljstvo zaradi neizvajanja stališč MKK z dne 23. junija 1994. Gre za soglasno stališče o tem, kako je treba v Sloveniji pojmovati ločitev države in verskih skupnosti. To stališče lahko strnemo v tri točke:

- a) ustavna dikcija o ločitvi verskih skupnosti in države je bila zaradi obremenjenosti z zgodovino v preteklosti razumljena skozi negativno interpretacijo, tj. z izločitvijo Rimokatoliške cerkve iz javnega življenja. MKK se zavzema za pozitivno interpretacijo, tj. v smislu enakopravnosti in svobodnega delovanja verskih skupnosti, v skladu z njihovo lastno avtonomno ureditvijo.
- b) MKK ugotavlja, da je imela Rimokatoliška cerkev skozi zgodovino slovenskega naroda izredno pomembno vlogo, zato mora tudi danes opravljati naloge, ki so za mnoge državljane velikega pomena in nepogrešljive.
- c) MKK je sprejela tudi stališče, da je treba v celoti zavarovati pravico staršev do verske vzgoje njihovih otrok. Predstavniki Republike Slovenije znotraj MKK so se takrat zavezali, da bo tozadevno področje urejeno v skladu z mednarodnimi dokumenti o človekovih pravicah in po zgledu demokratičnih držav (Stres 2005).

Politične izjave novega metropolita so bile vedno povezane z vrednotami in moralo Rimokatoliške cerkve. Stres je odkrito napadal nasprotnike ZVS in izrazil nestrinjanje ob imenovanju Aleša Guliča, ki je danes direktor Urada za verske skupnosti. Prav tako se je

kritično izrazil glede koalicijske zaveze o redefiniciji odnosov med državo in cerkvijo. Srečko Dragoš o njem pravi: "Na nadškofovskem položaju predstavlja Stres kontinuiteto z istimi sredstvi, je nadaljevalec Rodeta, ki je bil nadaljevalec Mahničarja. Gre za isto, sto dvajset let staro zgodbo katolicizma na Slovenskem, za iste cilje, za iste vrednote, za isto strategijo, za isti stil" (Trampuš 2009).

Za Rimokatoliško cerkev je zelo sporna tudi določba o redefiniciji verskih skupnosti iz koalicijskega sporazuma. Določba jim daje možnost, da izstopijo iz političnega v politiko. Stres tako pravi: "Če bo vsaka vlada redefinirala položaj, nas taka uvrstitev dejansko sili v politiko. Ker potem pa imamo legitimne interese, kdo bo na oblasti" (Trampuš 2009).

Pozicija Rimokatoliške cerkve je torej jasna. Stres tako piše, da Rimokatoliška cerkev zase terja možnost in svobodo svojega delovanja brez posebnih pravic in brez ovir. Prav tako tudi pričakuje, da bo pri vsaki oblasti naletela na vsaj toliko razumevanja za svoje potrebe, kot naleti vsaka druga skupina ali ustanova, ki skrbi za kakšno posebno in temeljno področje človekovega kulturnega in duhovnega življenja. Rimokatoliška cerkev torej ne izključuje sodelovanja z nobeno stranko, vendar je to možno samo tedaj, če je strankin program, delovanje in hotenje vsaj do neke mere združljiv s tem, kar Rimokatoliška cerkev zastopa (Stres 1992, 96-101).

Glede odnosa verske skupnosti in država v Sloveniji lahko zaključim, da so pozicije in zahteve Rimokatoliške cerkve glede na svoje vrednote in zgodovinsko izročilo bolj ali manj znane že vnaprej. Edina spremenljivka v enačbi *verske skupnosti-država* je torej samo še odziv državne oblasti. Z menjavo totalitarnega režima z demokratičnim in z menjavo desno-levosredinskih koalicij po osamosvojitvi Republike Slovenije se spreminja tudi odnos politike do verskih skupnosti. Zaradi tega se zdi, da je odnos države do verskih skupnosti nekonsistenten in anarhičen, ni točno jasno, kakšen naj bo položaj verskih skupnosti in kakšne pravice iz tega položaja izhajajo; slej ko prej namreč zaidemo na sporno polje financiranja verskih skupnosti s strani države, ki sem ga deloma odprl v poglavju zgoraj. Srečko Dragoš glede tega pravi: "Kakšen monopol ima katoliška cerkev na verskem področju in kolikšen del državnega proračuna se bo stekal za servisiranje cerkvenih apetitov, to ni odvisno od deleža vernikov pri nas, niti od zahtev dr. Stresa, niti od papeža v Vatikanu, vse to je odvisno izključno od slovenske vlade in slovenskega parlamenta" (Trampuš 2009).

5 SKLEP

Prostor v diplomskem delu mi ne dopušča, da bi lahko bolj podrobno prikazal genezo in kontinuiteto krščanske misli do danes. V začetku *ni bila Beseda in Beseda ni bila pri Bogu*, temveč je pravilno ugotovil Rousseau, da so imeli ljudje na začetku tisto, kar poznamo danes - verski pluralizem. S tem seveda ni mislil na moderno pravico do svobodne izbire, temveč na pestro neinstitucionalizirano religiozno izbiro. Tudi z vidika posameznika ima vera funkcijo enega od sidrišč, na katerega veže smisle. Človek ne more živeti v praznem nič. V tem primeru hitro pridemo do stališča radikalnega skepticizma; človek, ki se dosledno oprime tega stališča, mora konec koncev prenehati govoriti. Krščanstvo je v svoji inovativnosti izumilo tudi zahtevo do pravovernega, ki mora *izrecno verjeti in to tudi povedati*. Mučeništvo je zunanji odraz te zapovedi, ki je poganstvo ne pozna.

S potekom stoletij se je spreminjal odnos državne oblasti do religij. Narava funkcij države in njeno gledanje na subjekte, nad katerimi lahko izvaja legitimno državno suverenost, niso nastali po naravni poti. Zgodovina ni finalističen proces, kot se nam zdi z današnjega gledišča za nazaj, ampak se izgrajuje skozi čas postopoma in nepredvidljivo (dilema, ali lahko mislimo izven svojega časa in prostora je pravzaprav parafraza Foucaultove ugotovitve, da *ne moremo kadarkoli misliti česarkoli*). Iz novodobnega gledanja na državne institucije sledi, da so te dojemane kot mesta, kjer posameznik vstopa v produktivni konflikt in lahko stalno izzovejo, reformulirajo in redefiniirajo demokracijo kot gibajoč nedokončan projekt. Ravno nasprotno je z religijo, ki jo verski diskurz predstavlja kot zaključeno in finalno dokončan projekt, ki se upira znanstvenemu pogledu. Verske resnice so končne resnice, ki naj bi presegale druge ravni človekovega spoznanja. Na trhljih delih jo popolnita vera in doktrina papeževe nezmotljivosti, ki popolni potencialne praznine dvoma in nejasnosti. Krščanski etos temelji na ekskluzivnosti, lastni večvrednosti in nestrpnosti do drugače mislečih. Izjavo nadškofa Stresa, da si Bog in resnica ne moreta nasprotovati, moram nujno dopolniti z ugotovitvijo, da izjava drži samo v primeru, ko gre za interpretacijo resnice s strani Rimokatoliške cerkve.

Veličina Rimokatoliške cerkve je vseskozi poudarjena skozi njen diskurz. Največja institucionalizirana religija odkrito kaže samozavedanje hegemonškega položaja, kar se odraža v agresivnih javnih nastopih. Stresova zahteva, da bi Rimokatoliška cerkev danes morala imeti v slovenski družbi večji pomen, ker ga je imela tudi v preteklosti, vsebuje logično napako argumenta. Gre za zmoto napačno postavljenih možnosti (predpostavk), do katere pride zaradi neizčrpanja vseh možnih alternativ ali ker smo kakšno alternativo

spregledali. V povezavi z državo opazam tudi dvolični diskurz Rimokatoliške cerkve. Vzemimo primer izobraževanja: ko in če to dejavnost opravlja Rimokatoliška cerkev, ima tako početje visoko moralno vrednost in je vredno vsega spoštovanja, ko to isto dejavnost začne opravljati državna oblast, pa je naenkrat govora o izvajanju državnega monopola nad izobraževanjem. Ultimativni zahtevi po pomembnosti Rimokatoliške cerkve v današnjem času se tako jasno zoperstavlja državna oblast.

S tem ko moderna država zastopa nevtralno pozicijo, dejansko zastopa eno od (možnih) epistemoloških pozicij. Za pluralno državo velja, kar v splošnem velja za demokracijo pluralizma: demokratična politika deluje v skladu z družbenim konsenzom (tj. v mojem primeru ravno prava mera podpore Rimokatoliški cerkvi s strani države). Družbeni konsenz določa parametre političnega življenja; v kolikor se poruši, bo državna oblast izgubila podporo tistih, nad katerimi (in s čigar mandatom) izvaja suverenost.

S strani države je pomemben vir za razumevanje verske svobode in pravnega položaja verskih skupnosti ustavnosodna presoja. Izpostavil bi dve dejanji ustavnega sodišča v Sloveniji, ki močno omejujeta zavezo koalicijskih partnerjev o redefiniciji: verske skupnosti so kategorizirane z občo javno koristnostjo (ustavno sodišče je vnaprej ovrednotilo delovanje verskih skupnosti kot izključno dobro) ter Zakon o verski svobodi je bil (v splošnem) ugotovljen kot ustavno nesporen. Koalicijski partnerji so si torej zadali težko nalogo. Vsakršni konceptualni popravki ali celo vsebinsko nov zakon o verski svobodi z namenom doseganja omenjene redefinicije bi bil zelo verjetno ugotovljen kot neustaven. Nadškof Stres ima tokrat prav; ustavno sodišče je z ustavno odločbo zvezalo roke zavezi o redefiniciji, saj se omenjena koalicijska zaveza vsebinsko nanaša ravno na Zakon o verski svobodi iz leta 2007. Vsakršno nadaljnje spreminjanje zakona bi bilo izključno iz ideoloških razlogov oz. bi izviralo iz laicističnega nazorstva. Odločbo ustavnega sodišča je Rimokatoliška cerkev upravičeno interpretirala kot svojo zmago.

Ustavna odločba je potrdila temeljne koncepte Zakona o verski svobodi; s tako odločitvijo se med drugim nadaljuje dosedanja praksa financiranja verskih dejavnosti s strani države. Problematičnost tega početja vidim v dveh točkah. Denar odteka iz državnega proračuna za financiranje verskih dejavnosti, vendar ne more biti kontrole nad porabo tega denarja, ker bi šlo v tem primeru za poseganje v avtonomijo delovanja verske skupnosti. Gre za izrazito konceptualno nekompatibilnost. Drugi problem pa je v določenosti tega, kaj verska dejavnost sploh je. O tem se natančno ni izjasnilo niti ustavno sodišče, ki glede na ustavno odločbo enači financiranje dobrodelnih dejavnosti in verskih storitev (maš).

Rimokatoliška cerkev se je vedno znala vključiti v obdobje, v katerem je živela. To je njena preživetvena moč. V tej luči je potrebno gledati sporazume med Rimokatoliško cerkvijo in državo, še posebej na tem mestu izstopa konkordat. Republika Slovenija je konkordat sklenila z že tako največjo versko skupnostjo, ki je s tem dejanjem svojo hegemonsko pozicijo samo še utrdila. Tako ravnanje s strani države si lahko razlagamo kot pomiritev zahtev ali zadovoljitev apetitov Rimokatoliške cerkve. Hrbtna stran takega ravnanje je, da so težnje Rimokatoliške cerkve po povečanju družbenega vpliva stalne in nimajo absolutnih meja; na dolgi rok jih torej nemogoče zadovoljiti.

V diplomskem delu sem na več mestih izpostavil sklepe sinode. Kljub temu, da je realizacija sinodalnih sklepov zastala oz. se v celoti ne izvajajo, kar javno priznava tudi Rimokatoliška cerkev, sem jih vseeno osvetli zato, ker najbolj jasno in neposredno izražajo pričakovanja in zahteve Rimokatoliške cerkve. Z vidika logične argumentacije je v sklepnem dokumentu mnogokrat uporabljen element, ki ga sicer kategoriziramo kot zmoto krožnega sklepanja: iz trditve, ki ni utemeljena na ničemer, razen na lastni interpretaciji, se izpeljeta sklep in ravnanje, ki sta nujno pravilna in se ju ne izpodbija.

Ugotavljam, da sta se obe moji uvodni hipotezi potrdili. Rimokatoliška cerkev trdno stoji na svojih stališčih in je konceptualno v zahtevah predvidljiva že vnaprej. Tudi ob razgrnitvi predloga Družinskega zakonika se je pokazalo, da bo Rimokatoliška cerkev ljubosumno pazila na svoj monopol nad versko resnico in ne bo prenašala nasprotovanj svoji religiozni avtoriteti. Nekateri istomisleči posamezniki gredo pri diskreditaciji nasprotnikov tako daleč, da pojme homoseksualnost, pedofilija in zoofilija na vrednostni lestvici preprosto izenačijo.

Prav tako ni bila izpolnjena koalicijska zaveza o redefiniciji. Majhen korak v tej smeri je bil storjen samo s predlogom Družinskega zakonika, ki predlaga redefinicijo družinske skupnosti. Ostala področja političnega ostajajo nedotaknjena. Aleš Gulič, skupaj s svojimi sodelavci na Uradu za verske skupnosti, sicer daje svoj prispevek k nediskriminaciji na verskem področju, vendar, kot rečeno, osrednji politični interes in volja lahko stvari spreminjata ali na drugi strani vzpostavljata *status quo*.

Neaktivnosti koalicijskih partnerjev kljub svoji zavezi se je pridružila še zamenjava na samem vrhu Rimokatoliške cerkve. Z nastopom nadškofa Stresa je pričakovati zaostrovanje odnosov do države. Stres predstavlja diskontinuiteto svojemu predhodniku Uranu, ki je bil blizu ljudskim množicam in bolj odmaknjen od filozofsko-akademske razprav. Takšno zamenjavo na vrhu hierarhične ustanove ocenjujem kot modro potezo Rimokatoliške cerkve oz. Svetega sedeža glede na ideološko konotacijo trenutne vladne koalicije. Elementi

kulturno-ideološkega boja so v Sloveniji namreč še zelo prisotni. Stereotipna ideološka delitev na komunistične partizane in katoliške domobrance ostaja, čeprav se z nastopom mlajših generacij postopoma razkraja. Nekdanjega zagrizenega sovraštva med religioznim in laicističnim nazorstvom vseeno ni več. Izjeme od poskusov pravne pomiritve vseeno ostajajo. V svojem raziskovanju sem naletel na izrazito sovražni govor anonimnega uporabnika spletnega tednika Mladina ob izvolitvi novega nadškofa Stresa: "Čakamo vas na barikadah, gospodje v črnem".

Sam gledam na verske skupnosti oz. še posebej na Rimokatoliško cerkev kot na sotorca družbenega sožitja in miru. Rimokatoliška cerkev bi morala konstruktivno prispevati k družbeni koheziji, namesto tega pa kljubuje na svojih branikih in države ne dojema kot zaveznika, temveč kot konkurenčnega poslovnega partnerja, s katerim se pogaja za čim večji in čedalje večji iztržek. Vprašanje odnosa med državo in Katoliško cerkvijo bo rešeno *ad calendas graecas*. Odnos bo ostajal konflikten zaradi same ideološke narave stvari ter zaradi stalnih apetitov Katoliške cerkve po razširitvi svojega vpliva na obseg, ki je po njeni interpretaciji vedno premajhen in diskriminatoren glede na njeno pomembnost v družbi.

6 LITERATURA

1. *24kul.si*. Dostopno prek: <http://www.24kul.si> (25. avgust 2010).
2. Arendt, Hannah. 1996. *Vita activa*. Ljubljana: Krtina.
3. Belovič, Mario. 2010. Družinski zakonik spet v parlamentu. *Delo*, 4. maj. Dostopno prek: <http://www.delo.si/clanek/105342> (25. avgust 2010).
4. Bohinc, Rado. 2006. *Temelji prava in pravne ureditve: za nepravnike*. Ljubljana: GV založba.
5. Bučar, France. 2007. *Rojstvo države: izpred praga narodove smrti v lastno državnost*. Radovljica: Didakta.
6. Čepar, Drago, ur. 2008. *Država in vera v Sloveniji*. Ljubljana: Urad Vlade Republike Slovenije za verske skupnosti.
7. Davie, Grace. 2005. *Religija v sodobni Evropi: mutacija spomina*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
8. Dekleva, Luka. 2009. Katoliško univerzo gradimo za stoletja. *Žurnal*, 6. november. Dostopno prek: <http://www.zurnal24.si/intervjuji/katolisko-univerzo-gradimo-za-stoletja-148256/clanek> (25. avgust 2010).
9. Družina.si. 2010. *Poslanci znova o družinskem zakoniku*, 29. junij. Dostopno prek: <http://www.druzina.si/icd/spletnastran.nsf/all/E667AB23C1A5C1BFC12577510020CA58?OpenDocument> (25. avgust 2010).
10. Habermas, Jürgen. 1989. *Strukturne spremembe javnosti*. Ljubljana: ŠKUC: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.
11. Haralambos, Michael. 2005. *Sociologija: teme in pogledi*. Ljubljana: DZS.
12. Horvat, Marjan. 2009. Vlada z redefinicijo odnosov ne misli resno. *Mladina*, 14. avgust. Dostopno prek: http://www.mladina.si/tehdnik/200932/vlada_z_redefinicijo_odnosov_ne_misli_resno (25. avgust 2010).
13. Ivelja, Ranka. 2010. Na vladnem uradu za verske skupnosti odločbo ustavnega sodišča še vedno preučujejo. *Dnevnik*, 26. julij. Dostopno prek: http://www.dnevnik.si/novice/aktualne_zgodbe/1042376305 (25. avgust 2010).
14. *Katoliški inštitut*. Dostopno prek: <http://www.katoliski-institut.si/> (25. avgust 2010).

15. Kovačič, Matej. 2006. *Nadzor in zasebnost v informacijski družbi: filozofski, sociološki, pravni in tehnični vidiki nadzora in zasebnosti na internetu*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
16. Kvaternik, Peter. 2008. Nedokončani sinodalni procesi v Sloveniji. *Bogoslovni vestnik*. Dostopno prek: <http://www.teof.uni-lj.si/uploads/File/BV/BV-08-2-06-Kvaternik-Sinoda.pdf> (25. avgust 2010).
17. Luckmann, Thomas. 1997. *Nevidna religija*. Ljubljana: Krtina.
18. Lukšič, Igor. 2006. *Politična kultura: političnost morale*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
19. Orehar, Metoda. 2000. Svoboda religije proti ločitvi države in religije. V *Cerkev in država*, ur. Lovro Šturm, 18-49. Ljubljana: Nova revija.
20. Pavčnik, Marijan. 2007. *Teorija prava: prispevek k razumevanju prava*. Ljubljana: GV založba.
21. Puc, Ivan. 2010. Razumel sem, da si predsednik srečanja z menoj ne želi. *Reporter*, 19. julij.
22. Repovž, Grega. 2009. Dr. Danilo Türk, predsednik republike. *Mladina*, 2. oktober. Dostopno prek: http://www.mladina.si/tednik/200939/dr__danilo_turk__predsednik_republike (25. avgust 2010).
23. RTV.si. 2007. *Katoliška univerza bo obogatitev našega šolstva*. Dostopno prek: <http://www.rtvlo.si/slovenija/katoliska-univerza-bo-obogatitev-nasega-solstva/79888> (25. avgust 2010).
24. --- 2010. *Sporni družinski zakonik čez prvo parlamentarno oviro*. Dostopno prek: <http://www.rtvlo.si/slovenija/sporni-druzinski-zakonik-cez-prvo-parlamentarno-oviro/224801> (25. avgust 2010).
25. *Sklepni dokument Plenarnega zbora Cerkve na Slovenskem*. 2002. Dostopno prek: <http://www.rkc.si/plenarni-zbor/SDPZCS.pdf> (25. avgust 2010).
26. Smrke, Marjan. 2000. *Svetovne religije*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
27. --- 2007. *Družbena mimikrija*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
28. Splichal, Slavko. 2005. *Javno mnenje: teoretski razvoj in spori v 20. stoletju*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
29. STA. 2009. *NSi je za klasično družino*. Dostopno prek: http://24ur.com/novice/slovenija/umetna-oploditev-rusi-tradicionalno-druzino_comment_p2_a65.html?&page=2&p_all_items=65 (25. avgust 2010).

30. --- 2010. *Stres: Ustavna odločba o zakonu o verski svobodi razrešila številne ustavnopravne dileme*. Dostopno prek:
http://www.siol.net/Slovenija/Novice/2010/06/Stres_Ustavna_odlocba_o_zakonu_o_v_erski_svobodi_razresila_stevilne_ustavnopravne_dileme.aspx (25. avgust 2010).
31. Stark, Rodney in William Sims Bainbridge. 2007. *Teorija religije*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
32. Stres, Anton. 1986. *O ugovoru vesti*, 2. december. Dostopno prek: <http://pravicnost-mir.rkc.si/?id=27&fmod=2> (25. avgust 2010).
33. --- 1992. Od teokracije do demokracije. V *Demokracija in politična kultura*, ur. Stanič, Janez in Dušan Macura, 91-103. Ljubljana: Enajsta univerza.
34. --- 1996. *Svoboda in pravičnost: oris politične filozofije*. Celje: Mohorjeva družba.
35. --- 1998. *Cerkev in država*. Ljubljana: Družina.
36. --- 2005. *Država in cerkev v Sloveniji, članici EU*, 24. december. Dostopno prek: http://www.slomsek.net/Slomsek/teksti/Govor_Stres_14_12_2005_drzava_in_cerkev.pdf (25. avgust 2010).
37. --- 2009. *Ohranimo in okrepimo vrednoto zakonske zveze in družine*. Dostopno prek: <http://pravicnost-mir.rkc.si/?id=108&fmod=0> (25. avgust 2010).
38. --- 2010. *Pozdrav predsednika Slovenske škofovske konference*. Dostopno prek: www.katoliski-institut.si/sl/katoliski-institut/pozdrav-predsednika-slovenske-skofovske-konference (25. avgust 2010).
39. *Sveto pismo Stare in Nove zaveze*. 2000. Ljubljana: Svetopisemska družba Slovenije.
40. Štefanič, Bogomir. 2010. Redefinicijska vnema. *Družina*, 12. september.
41. Šturm, Lovro in Urška Prepeluh. 2004. *Sveto in svetno: pravni vidiki verske svobode*. Celje: Mohorjeva družba.
42. Šturm, Lovro, ur. 2000. *Cerkev in država: pravna ureditev razmerja med državo in cerkvijo*. Ljubljana: Nova revija.
43. Toplak, Cirila. 2003. *Združene države Evrope: zgodovina evropske ideje*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
44. Trampuš, Jure. 2009. Kdo je novi nadškof in zakaj ne more biti drugačen, kot je bil Franc Rode. *Mladina*, 4. december. Dostopno prek: http://www.mladina.si/tednik/200948/prihaja_stres (25. avgust 2010).
45. --- 2010. Izmikanje jasnim odgovorom. *Mladina*, 6. junij 2010.
46. TV Slovenija, 1. program. 2010a. *Sveto in svet: Katoliška cerkev v Sloveniji*. Ljubljana, 13. januar.

47. --- 2010b. *Sveto in svet: Pogovor s slovenskimi škofi*. Ljubljana, 18. marec.
48. Urad vlade za verske skupnosti Republike Slovenije. 2010. *Sporazum med Slovensko škofovsko konferenco in Vlado Republike Slovenije o duhovni oskrbi vojaških oseb v Slovenski vojski*. Dostopno prek: http://www.uvs.gov.si/fileadmin/uvs.gov.si/pageuploads/slovenska_skofovska_konferenca_zm.pdf (25. avgust 2010).
49. Veyne, Paul. 2010. *Kako je naš svet postal krščanski: (312-394)*. Ljubljana: Modrijan.
50. *Zakon o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja (ZOFVI-UPB5)*. Ur.l. RS 16/ 2007 (25. avgust 2010).
51. *Zakon o ratifikaciji Sporazuma med Republiko Slovenijo in Svetim sedežem o pravnih vprašanjih (BHSPV)*. Ur.l. RS-MP, 4/2004. (25. avgust 2010)
52. *Zakon o verski svobodi (ZVS)*. Ur.l. RS 14/2007 (25. avgust 2010).